

Somos Boricua(s)

Wij zijn boricua(s)

Hoe in Puerto Rico de boricua identiteit fragmentatie tegengaat en wat de rol van muziek hierin is.

Daniel Schroeder

Deze thesis is vervaardigd ter afronding van de Master Culturele Antropologie:
Multiculturalisme in vergelijkend perspectief

Instelling	Universiteit Utrecht Faculteit Sociale Wetenschappen Culturele Antropologie: Multiculturalisme in vergelijkend perspectief
Auteur	Daniel Schroeder
E-mail	dsaschroeder@hotmail.com
Tel.	06-28685404
Studentnummer	3686493
Begeleider	Dr.Ir. Yvon van der Pijl
Datum	15 augustus 2013

Boricua De Corazón:¹

Hay un recuerdo muy grato que llevo dentro de mí
El de aquella Islita bella que fue donde yo nació.
Allí formé mis recuerdos, allí fue donde viví
Allí dejé mis amores, allí fue que descubrí
Aquellos lindos colores que son como popurrí.

La identidad nacional nace dentro de mi ser
Soy boricua, soy de España, soy también algo africana.
Soy Taína y muy gallarda, qué mezcla de tradición!
Es la que nos hace únicos, boricuas de corazón.

La identidad nacional no se consigue doquiera
La raza puertorriqueña es distinta a las demás.
Por qué por curiosidad pregunta por la influencia
De culturas caribeñas, cultura tradicional
De una nación que adelante seguirá por su elocuencia.

Soy jíbara borincana, soy pura puertorriqueña
Soy de esa tierra antillana, soy boricua de las buenas.
Contemplando el horizonte te recuerdo en la distancia
Hermosa y gloriosa patria, tierra de café y sinsonte.

Vas dormida en mi memoria, pero siempre estás ahí
Esperando que despierte la borinqueñidad en mí.
Se que un día volveré a cantarte mis loores
Como ha dicho el gran poeta, el jíbaro de Collores.

Eres un país risueño, lleno de música y sol
Lleno de mujeres bellas, y lleno de resplandor.
Con nobleza te bendigo, Oh, patria de mis amores
Qué ventura haber vivido rodeada de tus colores.

Deidad en el horizonte, reina de un bello palmar
Oh, reina de mis amores, yo no te puedo olvidar.
Resplandece el firmamento al llegar a ti el ocaso
Del día que en su regazo te arrulló con su canción;
Y diciendo con pasión, mi Isla, te quiero tanto
Que no puede haber más llanto que el llanto del corazón.

¹ Voor vertaling zie bijlage I

Hace tiempo te dejé, en mi plena juventud
Y hoy, con pesado dolor te canta mi senectud.
Pero en fin, mi corazón te recuerda día a día
A través de la distancia, yo te añoro, tierra mía.

La cumbre de tus montañas son de un verde tornasol,
Siempre en la vida nos queda el recuerdo y el amor
De nuestros pobres viejitos que descansan en tu suelo
Y que yacen solos, muertos, pero que al fin nos dejaron
Amor por el suelo patrio, el suelo puertorriqueño.

Autor: María T. Matthews

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1. Inleiding.....	8
1.2 Methodologie.....	10
2. De wetenschappelijke schets van Puerto Rico	12
2.1 Politieke fragmentatie	13
2.2 Raciale fragmentatie.....	15
3. Boricua: een korte inleiding.....	18
3.1 De betekenis van boricua.....	18
3.2 Boricua: een ingebeelde geschiedenis.....	20
3.3 Taalkwestie en boricua	23
3.4 De kracht van de boricua identiteit	25
4. Muziek en boricua.....	28
4.1 Betekenis van muziek in Puerto Rico.....	28
4.2 Bomba & Plena	30
4.3 Salsa	32
4.4 Reggaeton	33
4.5 Diverse stijlen (Latin-Jazz/ Rock/ Hiphop).....	35
4.6 Conclusie: de muziekstijlen en boricua.....	36
5. Nationalisme en boricua	40
5.1 Onafhankelijk Puerto Rico.....	40
5.2 Pro 51 ^e staat van de Verenigde Staten	42
5.3 Centrumpositie.....	43
5.4 Onverschilligheid met een geschiedenis van onverschilligheid	45

5.5 Invloed van de politiek op boricua	46
5.6 Boricua zienswijze: verleden, heden en toekomst.....	48
6. Conclusie	51
Bibliografie:	55
Bijlagen.....	60

Voorwoord

De masterstudie culturele antropologie heb ik als zeer waardevol ervaren. Ik heb het geluk gehad om op een andere manier naar situaties in de samenleving te kijken. Vele malen heb ik tijdens de afgelopen jaren een *aha Erlebnis* mogen ervaren en ben altijd met veel plezier naar Utrecht afgereisd voor zowel hoorcolleges als werkgroepen. Dankzij de leuke groep medestudenten, maar voornamelijk dankzij de docenten van de afdeling culturele antropologie, is het een hele leuke en leerzame tijd geworden. De druk tot presteren was altijd erg hoog, maar mede dankzij de begeleiding van de docenten bleek het toch haalbaar.

De masterstudie heb ik mogen afronden met een scriptie. Deze ervaring was geweldig en ik vind het dan ook jammer dat het er na dit voorwoord helemaal op zit. De scriptie heb ik mogen maken onder de begeleiding van Yvon. Tijdens de drie fases van de scriptie; de voorbereiding, het veldwerk en het uiteindelijke schrijfproces is een goede begeleiding erg belangrijk, en met Yvon heb ik deze zeker gehad. Op mij werkte de begeleiding van Yvon zeer stimulerend.

Mijn tijd in Puerto Rico was fantastisch. Binnen een korte tijd ben ik zeer hecht geworden met een groep mensen waarmee het vanaf de start klopte. Vanaf de eerste dag voelde ik mij goed in het land en heb van elke dag genoten met de prachtige mensen die mij zichzelf en het land wilden laten zien. Zonder mijn onderzoeksparticipanten had ik deze scriptie niet kunnen volbrengen. Omdat ik mij veel in de muzikwereld mocht begeven heb ik naast hard te werken ook heel veel plezier gehad tijdens het doen van het veldonderzoek. Dankzij het enthousiasme van de Puerto Ricanen die ik heb ontmoet was het zelden een moeite om het onderzoek te verrichten. Maar zoals alle begin moeilijk is, was dit ook met het doen van veldwerk het geval. In het begin was mijn aanpak als onderzoeker te terughoudend en formeel. Al snel merkte ik dat men in Puerto Rico erg gemakkelijk te benaderen is en dat men snel openstaat om de tijd voor iemand te nemen.

Na drie maanden Puerto Rico ben ik erg van het land en de hoofdstad San Juan gaan houden. Het is een land met twee gezichten. Aan de ene kant is er de hectiek van het verkeer, de infrastructuur en de ontelbare fastfoodketens langs de grote wegen. Aan de andere kant is er de kalmte van de Caraïben en geniet men er van de kleine dingen. De pracht van het land wordt versterkt door de inwoners die er wonen. Als ik in mijn Puerto Ricaanse hangmat lig en het nummer "Preciosa" van Marc Anthony luister, dan mijmer ik over bepaalde momenten, plekken en personen die ik koester. ¡Yo te quiero, Puerto Rico!

Daniel Schroeder
Rotterdam, augustus 2013

1. INLEIDING

Als op mijn tweede woensdagavond in Puerto Rico een groep mannen gewapend met diverse instrumenten zich rond mijn huis verzamelt is mijn huisgenoot Jaime nog niet thuis. Het blijkt zijn band te zijn, die vanavond in onze open garage zijn repertoire zal gaan oefenen. Wanneer Jaime met de drummer arriveert nodigt hij me uit mee te spelen. Tijdens de eerste nummers van de band warm ik langzaam mijn lippen en trompet op en improviseer vervolgens met de stukken van de urban-jazz band mee. Na enkele knikjes van appreciatie van de hele band is er een goede chemie ontstaan in de garage, de vrijheid die ze in hun muziek stoppen biedt veel ruimte voor een extra instrument. Na enkele stukken lassen we een pauze in en bespreekt de band onder het genot van een drankje wat er anders moet. Plots begint de bassist met een baslijntje dat mij ongelooflijk bekend in de oren klinkt. Instinctief weet ik: "El Ratón", een zeer bekend stuk van salsa legende Cheo Feliciano. We jammen er op los en spelen het nummer naar onze smaak. Na tot slot het refrein ettelijke malen herhaald te hebben leggen ze mij uit dat dit hun woord van welkom in Puerto Rico was, een nummer van een Puerto Ricaanse held die ze met trots aan mij, de Europeaan, wilden voorstellen. Vervolgens vertelde ik dat ik de afgelopen donderdag onder de indruk was geraakt van een andere typisch Puerto Ricaanse muziekstijl, de bomba. De grote bassist met een wilde afro aarzelt niet en begint luidkeels te zingen: "*Ella no me quiere a mi.*" De andere bandleden volgen en zingen direct in harmonie met het refrein mee, de drummer slaat tussen de regels haast door zijn drumvellen heen zo luid. De mc/rapper William, die zichzelf als woordkunstenaar omschrijft, rapt een stuk tussen de refreinen van de bomba door en zo wordt er op los geïmproviseerd. Nadat we allen in lachen uitbarsten legt de beeldschone zangeres Maria mij uit wat de diepere betekenis van de muziekstijl is, het samenzijn met *el Spiritu Santo*, de heilige geest.

De oefensessie loopt uit tot een jamsessie waar we bekende stukken van The Beatles, Jimi Hendrix en vele Puerto Ricaanse nummers spelen. Met trots wordt er achtereenvolgens Amerikaanse, Cubaanse en Puerto Ricaanse muziek gespeeld. Na een lange avond jammen vragen de bandleden mij wat ik eigenlijk in Puerto Rico kom doen. Ik leg uit dat mijn master scriptie over Puerto Rico gaat en zo komen we te spreken over de issues die er spelen op het eiland. Als ik een gesprek over het nationalisme in het land begin en over de status van het land als onderdeel van de Verenigde Staten begin geven ze mij al snel aan dat de politieke kwestie een persoonlijke kwestie is. "Het is net als in de muziek, eenieder heeft zijn eigen voorkeur. Dat maakt jouw smaak niet beter of slechter dan de mijne, we verschillen gewoon op dat gebied." Enkele voorname kwesties van mijn voorbedachte onderzoek worden al snel beantwoord met: "Niet echt relevant." In de sociale wetenschappen en in de antropologie is het vraagstuk over mondiale beïnvloeding tussen landen een prominente kwestie.

Puerto Rico is als onderdeel van de Verenigde Staten geen onafhankelijk land, maar ook geen echte staat van de Verenigde Staten. Uit het literatuuronderzoek dat ik van tevoren had gedaan zou deze officiële status zorgen voor een unieke situatie in de samenleving, die aan de ene kant naar onafhankelijkheid zou streven maar aan de andere kant bij de VS wil horen. De samenleving zou dan ook als gefragmenteerd bestempeld kunnen worden. Slechts gewapend met dit wetenschappelijke literatuuronderzoek was ik het diepe ingedoken in Puerto Rico en al snel bleek dat ik mijn vragen wel kon beantwoorden, maar dat er iets veel belangrijkers op het eiland broeit. De trots die de inwoners hebben op het eiland zorgt ervoor dat de gezochte verdeelde maatschappij veel minder verscheurd en verdeeld bleek te zijn dan ik van tevoren had voorgesteld. De trots op het eiland wordt in een woord samengevat met het begrip “boricua”². Op het eiland is de naam “boricua” alom vertegenwoordigd, zowel in de muziek, in de kunsten, in de benaming van bedrijven is het een term die steeds terugkomt. Als nationalistisch sentiment is het anders dan nationalistische sentimenten in andere situaties. Wat dit sentiment zo anders maakt en hoe het komt dat de samenleving niet volledig gepolariseerd is door deze aparte en unieke politieke situatie en status wordt in deze scriptie uitgelegd. In het wetenschappelijke debat over Puerto Rico wordt voornamelijk vanuit een helicoptervisie over het land geschreven. In deze scriptie wordt gepoogd om vanuit de ogen vanuit binnenin de samenleving en de situatie te beschrijven. Voorbeelden en situaties uit de muziekbeleving zal het grotere verhaal worden verteld. Als er één ding is dat mij bevestigt is tijdens het uitvoeren van het veldonderzoek en het maken van de scriptie is het dat luisteren de clou is, zowel in de muziek als in de antropologie.

² Spreek uit: borikwa

1.2 METHODOLOGIE

Deze scriptie is ter afsluiting van de masterstudie Culturele Antropologie: Multiculturalisme in vergelijkend perspectief geschreven. De data is op een antropologische etnografische wijze verzameld. Om zo snel mogelijk in de onderzoeksgroep te worden opgenomen heb ik extensief gebruik gemaakt van participerende observatie. Zoals uit de inleiding blijkt heb ik mijn trompet naar het onderzoeksveld meegenomen en werd ik binnen mum van tijd bij een grote groep muzikanten (en niet-muzikanten) voorgesteld en bekend als Daniel, de Nederlandse trompettist. Tijdens mijn verblijf in Puerto Rico tussen februari en mei 2013 heb ik een breed spectrum aan informanten geraadpleegd en een groot aantal mensen geïnterviewd. Ik ben begonnen met ongestructureerde interviews om zo tot een selectie van enkele sleutelinformanten te komen die samen met mij het onderzoek gedaan hebben. Tijdens de fase dat ik die diepte in ben gegaan met mijn onderzoeksparticipanten heb ik gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews waarin de richting van de onderwerpen enigszins duidelijk waren, maar het verloop van de interviews open en vrij aan het moment en de participant liet. In de eerste weken heb ik met een voicerecorder interviews gehouden, maar ik kwam al snel tot de conclusie dat deze mij en mijn onderzoeksparticipanten eerder in de weg zat dan dat deze behulpzaam was. Veel informatie heb ik vergaard middels het houden van informele interviews met vele verschillende mensen in verschillende situaties. Omdat ik mij veel in de muziekwereld bewoog heb ik ook tijdens ontspannende concertavonden en feestjes nieuwe inzichten opgedaan, waardoor de grens tussen de rol als onderzoeker en 'vrije' avonden al snel verdween. Kortom, ik was zowel bewust als onbewust constant aan het onderzoeken en kwam vanwege de laagdrempeligheid van enkele onderwerpen al makkelijk over mijn onderzoeksonderwerpen aan de praat.

Om de scriptie overzichtelijk te houden heb ik voornamelijk citaten gebruikt van vier van mijn sleutelinformanten. De namen van mijn informanten heb ik vanwege anonimiteitskwesies veranderd. De participanten van het onderzoek zijn altijd ingelicht geweest in hun deelname aan het onderzoek en zijn hier ook allen mee in overeenstemming. Afhankelijk van het moment en de participant heb ik interviews afgenomen in het Spaans en in het Engels. Naar gelang de geboorteplek en het accent van de participant heb ik soms moeten besluiten om in het Engels over te gaan, wat meestal op een natuurlijke wijze verliep. In sommige delen van het land, zoals het westen, is het Boricua accent/slang zwaarder dan in andere. In de hoofdstad San Juan³, waar het leeuwendeel van

³ Ligging en landkaart Puerto Rico, zie bijlage II

mijn onderzoek is volbracht, is een groot deel van de inwoners de beide talen machtig. In andere delen van het land is Spaans de spreektaal en soms de enige taal die men spreekt.

Bij het doen van onderzoek op antropologische etnografische wijze is de onderzoeker als instrument erg afhankelijk van de blik van de onderzoeker en zijn onderzoeksparticipanten. Zoals Eriksen aangeeft(2010: 218) is *"the eye of the beholder"* een bepalend instrument. *"The researcher's choice of key concepts directs the research in a way which influences the nature of the data."* (Eriksen 2010:218) Hier ben ik erg bewust van geworden in het veld tijdens mijn onderzoek. De data die ik verzameld heb tijdens bijvoorbeeld het socialistische onafhankelijkheidsfestival festival de Claridad verschilt in sterke mate met data vergaard tijdens bijvoorbeeld de *Dia Nacional de la Salsa* en de *Dia nacional de la Bomba* of informatie van legerveteranen die voor het Amerikaanse leger hebben gestreden. Vandaar dat ik me besef dat de tekst "zoekt en gij zult vinden" (Mattheüs 7:7) zeker van belang is om in gedachte te houden tijdens het doen van antropologisch onderzoek. Daarom kunnen de bevindingen die ik gemaakt heb niet gegeneraliseerd worden naar de gehele samenleving of populatie van het land omdat mijn onderzoeksparticipanten slechts een deel van de gehele samenleving vormen. Ik heb mijn uiterste best gedaan het onderzoek zo objectief mogelijk te houden en hoop dat het verhaal recht doet aan de informatie die mijn onderzoeksparticipanten mij hebben gegeven.

2. DE WETENSCHAPPELIJKE SCHETS VAN PUERTO RICO

ONDERZOEKSSITUATIE

Puerto Rico is als blauwdruk voor sociale processen een interessant geval in de sociaal wetenschappelijke wereld. Ten eerste omdat het land in de Caraïben gelegen is, wat volgens diverse auteurs (e.g. Duany 2005, Guadeloupe 2009) vanwege zijn geschiedenis als een goed voorbeeld op bepaalde sociaal wetenschappelijke gebieden kan dienen. Zo is de etnische diversiteit in het Caraïbisch gebied groot vanwege verscheidene gebeurtenissen in het verleden en het heden. De geschiedenis met onder andere het slavernijverleden en het kolonialisme die de Caraïbische eilanden gevormd hebben zorgt ervoor dat er heden ten dage een diversiteit aan etniciteiten en invloeden te zien is in het gebied. Zowel de interne situatie op nationaal niveau als de externe invloeden van buitenaf op het eiland en van het eiland naar buiten toe wijst op een grote diversiteit van invloeden. Vanwege de diverse invloeden die op een of andere manier het Caraïbisch gebied beïnvloeden is er in de eilandengroepen een smeltkroes die aantrekkelijk blijkt voor sociaal wetenschappelijk onderzoek.

Naast dat de situatie in de Caraïben in het algemeen interessant materiaal blijkt voor de sociale wetenschappen is de situatie van Puerto Rico in het specifiek uitzonderlijk en interessant omdat het als onderdeel van de Verenigde Staten al sinds de vestiging van de huidige status wordt bediscussieerd en er vaak het etiket kolonie (in een postkoloniale wereld) op wordt geplakt (e.g. Pantojas- Garcia 2005). Zo zijn er verschillende stromingen met ideeën over wat de beste officiële situatie is voor de Puerto Ricanen. De focus voor dit debat zorgt voor een wetenschappelijke discussie over de gewenste officiële status van het eiland. Daar is op zich niets verkeerd aan, ware het niet dat de *armchair* wetenschap de overhand dreigt te nemen neemt in het kijken naar Puerto Rico. Deze wetenschappelijke *gaze* zorgt ervoor dat er een loskoppeling dreigt tussen de wetenschappelijke teksten over Puerto Rico en de Puerto Ricaanse samenleving op de grond, zoals ervaren door de inwoners van het land. Door deze wetenschappelijke *gaze* dreigt het gevaar dat Puerto Rico wordt geëssentialiseerd en afgebeeld als een gefragmenteerde samenleving.

Door een tekort aan etnografisch onderzoek en een *emic* perspectief in het discours over de situatie in Puerto Rico in de wetenschappelijke wereld leidt het debat vaak tot een *etic* perspectief van een beeld dat niet langer representatief is voor de Puerto Ricaanse samenleving. Het *etic* perspectief brengt de situatie als gefragmenteerd, wat vanuit het *emic* perspectief zeker niet het geval hoeft te zijn, zoals uit de bevindingen van deze scriptie zal blijken. De *etic* zienswijze en de situatie zoals die in de sociaal wetenschappelijke wereld wordt in de komende paragrafen geschetst.

2.1 POLITIEKE FRAGMENTATIE

"Puerto Ricans live in purgatory, trapped between Anglo North America and Latin America. And this no-man's-land is epitomized by the perennial debate over the island's political status."

Amilcar Antonio Barreto (2001)

In het dominante discours in de sociale wetenschappen wordt Puerto Rico afgebeeld als een politiek gefragmenteerd land. Zoals Barreto (2001) aangeeft zou het land gevangen zijn in een vagevuur tussen twee werelden, de Anglo-Noord-Amerikaanse wereld en de Latijns-Amerikaanse wereld. Burnett (2001) stelt dat: *"The status problem may look like Puerto Rico's problem."* Hiermee wordt aangegeven dat het probleem dat in het wetenschappelijke debat gecreëerd wordt als een probleem voor Puerto Rico 'op de grond', de Puerto Ricaanse inwoners wordt gezien. De problematisering in de wetenschappelijke wereld in het dominante discours wordt doorgetrokken naar de Puerto Ricaanse samenleving, die hierdoor wordt gegeneraliseerd en wordt opgezadeld met het probleem van leven in *purgatory*, in vagevuur. Deze geschetste situatie is echter in vele gevallen niet representatief voor de situatie zoals die in een groot gedeelte van de samenleving gevoeld wordt.

De samenleving wordt in het dominante wetenschappelijke discours in drie blokken gefragmenteerd ingedeeld (e.g. Suter 2007), het deel dat naar onafhankelijkheid streeft, het deel dat de huidige situatie als *Commonwealth of the United States*, onderdeel van de Verenigde Staten, prefereert, en het deel dat Puerto Rico graag als 51^e staat van de VS zou zien worden opgenomen. In het dominante discours wordt de samenleving dermate gepresenteerd alsof het zich in een onmogelijke positie bevindt. Zoals Pantojas-Garcia (2005) doet door te stellen dat: *"neither independence nor statehood with Spanish as the main language ("Creole statehood") are acceptable"*. Hij noemt dit dan ook de *"Puerto Rican paradox."* Burnett (2001) komt met een vergelijkbare stelling: *"This unresolved colonial status has bred a politics of ambivalence on the island."* Hiermee noemt hij de huidige politieke situatie onopgelost, een koloniale status en tegenstrijdig. De essentialisering van de politieke ambivalentie en het land neerzetten als een land dat in drie blokken verdeeld is zorgt voor een schets van de situatie die los is komen te staan met de situatie 'op de grond' waarvan de veldwerkbevindingen van deze scriptie een representatie is. Dit komt omdat in het dominante wetenschappelijke discours het *emic* perspectief vaak niet in ogenschouw wordt genomen. Baumann (in Eriksen 2010:183) geeft het verschil aan tussen een *dominant* en een *demotic/popular* discours. Het dominante discours wordt door de media en publieke sector gecreëerd, daar waar het populaire discours door het volk zelf wordt gecreëerd over zichzelf. Baumann (in Eriksen 2010:183) beschrijft dat het populaire discours flexibeler is dan het dominante discours. Dat is in de veldwerkbevindingen

uit Puerto Rico ook zichtbaar, er is een duidelijk onderscheid tussen het volkse, emic discours en het dominante wetenschappelijke discours. In de komende hoofdstukken zal het volkse *emic* discours dan ook uitgebreid worden behandeld om de incongruentie aan te geven tussen het dominante wetenschappelijke discours en het volkse, *emic* discours van de Puerto Ricaanse inwoners zelf. Uit de veldwerkbevindingen komt naar voren dat de situatie niet als een paradoxale of als onopgeloste situatie wordt bevonden, zoals het land en de maatschappij in het wetenschappelijke discours wel vaak wordt afgebeeld.

In het debat wordt Puerto Rico vaak neergezet als een kolonie van de Verenigde Staten (Pantojas Garcia 2005, Flores 2000). De eerder genoemde *Puerto Rican paradox* (Pantojas-Garcia 2005) beschrijft Puerto Rico dan ook in termen als kolonie in een postkoloniale tijd. De *Puerto Rican paradox* beschrijft Pantojas- Garcia (2005) als volgt: *"Officially, Puerto Rico is a "possession" of the United States defined in American jurisprudence as belonging to but not being a part of the United States."*(Pantojas Garcia 2005) Het idee van Puerto Rico als kolonie in een postkoloniale tijd legt Puerto Rico een stempel op vanuit een etic perspectief, uit het perspectief wat de wetenschappen over het land en zijn samenleving stellen. Een goed voorbeeld hiervan is Chatterjee (1995) die stelt dat : *"the affirmation of a separate cultural identity is closely linked with the unfinished project for self-determination, which is typical of colonial liberation movements throughout the world."* Het eiland wordt hier beschreven als een kolonie die aan deze onderdrukking wil en zou moeten uitkomen. Hoe de inwoners dit zelf voelen wordt vaak niet meegenomen in het wetenschappelijke discours. In het discours waarin het land dus als politiek gefragmenteerd wordt afgebeeld komt nog een debat op, de houding ten opzichte van de Verenigde Staten en het nationalisme dat hiermee zou ontstaan.

In het debat over nationalisme zijn er diverse auteurs die een belangrijke plaats innemen. In het wetenschappelijke debat over nationalisme is onder andere de benadering van Anderson (2006) een veelgebruikte theorie. Anderson geeft in zijn benadering over nationalisme als voorwaarden dat een natie inherent gelimiteerd en soeverein zou moeten zijn. Dit is in de situatie van Puerto Rico echter niet het geval, omdat de staat niet soeverein is en daarnaast vanwege de grote mate van transnationaliteit ook niet inherent gelimiteerd is. De functionalistische zienswijze op nationalisme die Gellner (2006) hanteert is ook niet volledig van toepassing op Puerto Rico omdat het niet kiest voor nationalisme als een duidelijke rechtlijnig functionalistisch concept. Zo is de taalkwestie aan een verschuivende dynamiek onderworpen (Maldonado 2000). Puerto Rico is niet volledig te duiden als volledig Spaanstalig of Engelstalig, maar is een land met twee officiële talen. Daarnaast zorgt de politieke situatie ervoor dat nationalisme niet van bovenaf wordt gebruikt als instrument zoals

Gellner (2006) nationalisme typeert. Reeds bestaande benaderingen van het nationalisme zoals de gegeven voorbeelden Anderson (2006) en Gellner (2006) blijken dus vaak niet afdoende en adequaat om het nationalistische sentiment van Puerto Rico goed te duiden. Met het huidige instrumentarium is de situatie dan ook moeilijk te typeren. Het pro-VS en anti-VS sentiment en opstelling ten opzichte van de VS kan niet zo zwart/wit worden gesteld zoals de literatuur doet vermoeden (e.g. Berrios Martinez 1997, Diaz 1994). Omdat veel van de gangbare concepten niet toepasbaar zijn op Puerto Rico zal het op een andere manier bekeken moeten worden. Vanuit het perspectief van de inwoners zelf is de zienswijze op de situatie veel minder zwart/wit en is de problematiek zoals beschreven in het sociaal wetenschappelijke vakgebied op diverse vlakken te extreem problematisch gesteld.

Omdat men in de sociale wetenschappen vanuit bepaalde begrippen en concepten werkt en de situatie vanuit deze concepten geschetst wordt houdt deze scheve verhouding tussen het emic en etic perspectief zichzelf in stand waardoor het nodig is vanuit andere concepten te werken en het emic perspectief meer op de voorgrond te gebruiken.

"Despite the substantive contributions of recent works on Puerto Rican identities, they often share a fundamental conceptual problem: the overexpansion of analytical frameworks. If everything can reasonably be described as racialized, "othered," feminized, queered, colonial, postcolonial, transnational, or postcolonial, then nothing is gained by the application of those ambiguous adjectives." (Duany 2005)

Het blijven zien in vaste termen verhindert een helder zicht op de situatie, het dominante sociaal-wetenschappelijke discours blijft aan een vast paradigma vasthouden en blijft hierdoor beperkt naar de situatie kijken. In deze scriptie zal het uitgangspunt zijn om aan de bestaande literatuur een emic perspectief vanuit antropologisch etnografisch veldwerk toe te voegen en naast het dominante wetenschappelijke discours te tonen, waartussen veel incongruentie blijkt te zijn.

2.2 RACIALE FRAGMENTATIE

"Over the past decade or so, scholars have insisted on deconstructing the master narratives of the Puerto Rican nation and replacing them with more fragmentary stories about how blacks, immigrants, women, gays, lesbians, and other "marginal" subjects negotiate their places within the imaginary communities of Puerto Rico and its diaspora." (Duany 2005)

Naast dat de Puerto Ricaanse samenleving in de sociale wetenschappen wordt verdeeld op basis van politieke scheidslijnen is er in de literatuur over de Caraïben en Puerto Rico een verdeling op basis van etniciteit (e.g. Robotham 1998, Duany 2005). Vanwege de eerder genoemde historische ontwikkelingen zoals de geschiedenis van inheemse inwoners, de Spaanse overheersing, het importeren van slaven en de huidige aanwezigheid van de Amerikanen is er een grote diversiteit op het eiland. In het dominante discours in de sociale wetenschappen wordt vanuit dit oogpunt vaak een etnische diversiteit en fragmentatie aan Puerto Rico toegedicht. In de literatuur over raciale diversiteit wordt van oudsher op een manier geschreven die fragmentatie en het onderscheid tussen de rassen in de samenleving vestigt en benadrukt. Zoals Duany (2000) in zijn verfrissende artikel *Nation on the Move: the Construction of Cultural Identities in Puerto Rico and the Diaspora* beschrijft over de situatie in Puerto Rico en de literatuur over Puerto Rico:

“Although the elite's discourse included “white” subsistence farmers within the boundaries of Puerto Rican identity, it excluded African slaves, free people of color, and recent immigrants about the nation... Hispanophilia and Negrophobia, as well as elitism and androcentrism, converged in the nationalist thought of the intellectual elite on the Island during the first half of the 20th century. “

Hiermee geeft Duany (2000) aan dat er in termen van wit/zwart werd gedacht en geschreven. De samenleving werd opgedeeld in *hyphenated* identiteiten als *Afro-Puerto Rican* of *Indian-Puerto Rican*. In de veldwerkbevindingen die zullen volgen zal blijken dat deze zienswijze tegenwoordig achterhaald is of in ieder geval een stuk genuanceerder ligt. Omdat er echter in de sociale wetenschappen het gevaar dreigt om in reeds gevestigde concepten en patronen te blijven denken wordt er in de literatuur nog steeds vaak in deze termen van raciale fragmentatie gedacht en door de intellectuele elite geschreven (e.g. Godreau et al. 2008, Landale 2002, Safa 2005, Guadeloupe 2009). In het wetenschappelijke discours wordt de situatie tegenwoordig vaak in termen van etniciteit geschreven. Doordat er in het discours in dergelijke termen wordt geschreven, wordt het onderscheid tussen de etniciteiten andermaal benadrukt in de sociale wetenschappen. Hierdoor ontstaat het geval dat er in de literatuur aan de concepten als de *hyphenated* identiteit wordt vastgehouden. Over de invloed van het debat over *mestizaje* schrijft Duany (2005) het volgende:

“But scholars such as Arlene Davila (1997) have shown that Puerto Rican culture on the island has also been thoroughly racialized through the founding myth of mestizaje, which tends to privilege whiteness and sometimes the indigenous heritage at the expense of the African contribution. Although the trope of the three roots—Taino, African, and Spanish—as the “building blocks” of

contemporary Puerto Rican culture seems democratic, it provides a hierarchical and selective reading of the various groups that peopled the island before 1898."

Hoe het gefragmenteerde denken een gevestigde denkwijze in het dominante wetenschappelijke discours is geworden geeft Duany (2005) hier aan, de drie *building blocks* van de samenleving worden als separaat voorgesteld en als concurrerend met elkaar. Zoals uit de bevindingen in komende hoofdstukken zal blijken is het in het volkse, populaire discours echter vaak minder zwart/wit dan dat het in de literatuur wordt voorgesteld en ligt de situatie genuanceerder.

*"Now, as then, **scholars, writers, and artists** feel threatened by the Americanization of Puerto Rican culture..."* (Duany 2000, dikgedrukt door Daniel Schroeder)

Het dikgedrukte is het probleem. Vele wetenschappers, schrijvers en artiesten hebben de neiging om enkel naar andere wetenschappers te kijken om tot een punt te komen en vergeten hier veelal te kijken naar wat de bevolking of het volk 'op de grond' van de problemen vindt. Hierdoor is er een incoherentie ontstaan tussen de wetenschappelijke schets van Puerto Rico en hoe de bevolking het zelf ziet. Er is dus een groot contrast ontstaan tussen het dominante discours in de sociaal wetenschappelijke wereld en de situatie in de maatschappij, het populaire of emic discours. In het emic perspectief is de betekenis van het nationalisme in Puerto Rico een unieke situatie waarin de rol van het zijn van een Puerto Ricaan, een boricua een vooraanstaande rol speelt.

3. BORICUA: EEN KORTE INLEIDING

3.1 DE BETEKENIS VAN BORICUA

Van oorsprong is het woord *boricua* een Taino-indiaans woord. De inheemse bevolking van Puerto Rico bestaat uit de Taino indianen. Tegenwoordig bestaat volgens de officiële cijfers (The World Factbook, Central Intelligence Agency 2013⁴) nog slechts 0,2 procent van de bevolking uit Taino indianen. De benaming die de Tainos voor het eiland hadden was "*Boriken*", het land van de moedige en nobele Heer. Boricua is dus een letterlijke benaming die de over de Caraïben verspreide groep indianen aan het eiland Puerto Rico gaven. De betekenis van de term *boricua* is echter aan sterke verandering onderhevig en bevat tegenwoordig meerdere betekenissen en onderdelen. De meervoudigheid van betekenissen aan de term *boricua* geeft aan hoe breed en inclusief begrip het is en de daarbij komende complexiteit om het te duiden. Dit bleek ook uit de manier hoe ik in eerste instantie door een van mijn hoofdinformanten en huisgenoot Jaime, een student muziek met uitzonderlijke interesse in Puerto Ricaanse muziek, mij in eerste instantie met handen en voeten probeerde uit te leggen wat dit sentiment voor hem betekent:

"The feeling of being boricua is a thing which is impossible to be defined. It is a feeling you are born with and something that grows into you with roots and at the same time are your roots. It is a sense of pride that just screams inside you, "Si soy boricua, yiuuuu". Every Puerto Rican has this feeling of pride when he sees la bandera Puertorriqueña, the flag in the sky and then realize that you are boricua. I cannot explain you what the feeling means to me, because you are not boricua so you don't have the same feeling inside you."

De term *boricua* is tegenwoordig een benaming voor zowel de Puerto Ricaanse bevolking als voor het land waar men zo trots op is. Als je iemand vraagt of hij of zij *boricua* is, dan wordt er met trots volmondig herhaald, "Ja, ik ben *boricua*." Het is tegenwoordig een term geworden waarmee verschillende mensen zich kunnen identificeren. Het zijn van *boricua* is geworden tot een identiteit die de Puerto Ricanen zichzelf hebben toegeschreven. Volgens een benadering van Turner (in Mavra and McNeal 2007) kan het proces van zelf categorisering als volgt werken: *Turner terms this process, the "self-categorization theory"... by categorizing themselves as members of a group, the individuals would begin to display in/group favoritism.* De zelf -categorisering zorgt ervoor dat er een groot gevoel van trots is voor de eigen groep. Het *boricua* sentiment, het gevoel van trots op de afkomst en

⁴ Bron: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rq.html>

het eiland, is wat beschreven wordt als men zichzelf als boricua bestempelt of wanneer het onderwerp boricua behandeld wordt. Dit sentiment heeft altijd een positieve connotatie in de ogen van de zelf-toegeschreven groep. Dit sentiment is wat Jaime niet goed weet te duiden en vandaar op zo uitbundig mogelijke wijze zijn woorden kracht probeert mee te geven.

"It is a sense of pride that just screams inside you, "Si soy boricua, yiuuuu".

De zelf toegeschreven identiteit die de boricuas gebruiken heeft een positieve connotatie van trots op de groep, zoals Turner (1987) ook beschrijft in zijn theorie over het zelf toeschrijven van een identiteit. Om de boricua identiteit toe te kunnen eigenen en om tot de groep te worden opgenomen is de enige benodigde voorwaarde van het eiland afkomstig te zijn of een Puerto Ricaanse achtergrond te hebben. Afkomstig zijn kan betekenen dat je er geboren bent of dat je (voor)ouders van het eiland komen. Dit zorgt er dus voor dat alle inwoners van het eiland bij geboorte zichzelf boricua (kunnen) noemen en dat Nuyoricans⁵ zichzelf als boricua kunnen categoriseren. Deze identiteit kan dus worden gezien als een collectieve identiteit omdat deze door het overgrote deel van de eilandbewoners kan worden geclaimd en aan zichzelf en aan anderen kan worden toegeschreven. Hierbij moet worden opgemerkt dat bij het definiëren van de 'zelf' tegelijkertijd ook de 'ander' wordt gecreëerd. In de Puerto Ricaanse samenleving is de 'ander' de niet-boricuas, de immigrant uit bijvoorbeeld de Dominicaanse Republiek, Cuba of de Verenigde Staten.

De term boricua wordt tegenwoordig zowel gebruikt als letterlijke benaming voor het land, met de bergen, het regenwoud, en ook voor haar inwoners, de boricuas. Daarnaast kunnen bepaalde uitingsvormen en Puerto Ricaanse gebruiken als boricua worden bestempeld. Zo bestaat er boricua muziek, boricua taal, boricua tradities en vele andere uitingsvormen die geschaard worden onder de term boricua. In het dagelijks leven in Puerto Rico is het fenomeen en de term boricua alom vertegenwoordigd, zo heet een populaire bar in San Juan "El Boricua", zijn er bumperstickers met teksten als "100% Boricua" waarin de trots op boricua wordt aangegeven en is de bijnaam van de 65^e infanterie van het leger van de Verenigde Staten de "Borinqueneers".

Boricua als identiteit is een relatief jong fenomeen. Sinds de Amerikaanse periode, vanaf 1898, is de huidige betekenis van het zijn van een boricua tot stand gekomen. In een tijdperk waarin men zich moest onderscheiden van de Amerikanen en moest duiden als de 'zelf' is de term van belang geworden. Daarnaast is het belang van de identiteit aan verandering onderhevig en doet het zich voor dat hoe meer Amerikaanse invloed men voelt, hoe duidelijker men zich als boricua en niet-

⁵ Inwoners van de Verenigde Staten met Puerto Ricaanse afkomst.

Amerikaans manifesteert. Zo gaf mijn informant Pedro, een man uit het westen van Puerto Rico, die familie heeft wonen in de VS het voorbeeld over Nuyoricans, Puerto Ricanen die in de Verenigde Staten wonen:

"They want to let everybody know that they (Nuyoricans) are Puerto Rican or real boricuas. They have tattoos of the flag, or taïno symbols as the sun and try to talk boricua because they have to convince themselves and others that they are boricua. We don't do that stuff over here, it is something inside us..."

Hieruit blijkt dat wanneer er meer contact is met de 'ander' de identiteit van de 'zelf' benoemde groep aan waarde toeneemt en de drang groter is om de unieke aspecten van de boricua identiteit te manifesteren. Dit is zichtbaar in hoe Pedro de Nuyoricans bijschrijft die het te dik aanzetten volgens hem en het opzichtelijk willen laten merken ten opzichte van de Puerto Ricanen die op het eiland wonen, bij wie het van binnenuit komt volgens Pedro. De drang om zichzelf neer te zetten als boricua is volgens hem groter bij de Nuyoricans omdat zij zichzelf expliciet moeten bewijzen als boricua. Ook wordt duidelijk dat er tussen de *Puertoricans* en de Nuyoricans een onderscheid wordt gemaakt.

3.2 BORICUA: EEN INGEBEELDE GESCHIEDENIS

La identidad nacional nace dentro de mi ser
Soy boricua, soy de España, soy también algo africana.
Soy Taína y muy gallarda, qué mezcla de tradición!
Es la que nos hace únicos, boricuas de corazón.
(María T. Matthews)⁶

De nationale identiteit is in mij geboren
Ik ben boricua, kom uit Spanje, ik ben ook wat Afrikaans.
Ik ben een zeer dappere Taina, wat een mix van traditie!
Dat is wat ons uniek maakt, boricuas in hart en nieren.

De term boricua is dus letterlijk afkomstig van de inheemse bevolking, de Taïno-indianen. In de loop van de tijd is het van een woord uit een dode taal getransformeerd naar een term voor een identiteit en sentiment. De etymologische betekenis van de term geeft al aan dat er een geschiedenis schuil gaat achter de term. Dit is zowel in de letterlijke betekenis van de term alsmede de invulling aan de

⁶ Voor volledige versie, zie bijlage I

term. De geschiedenis die schuilgaat achter de collectieve identiteit boricua is in de praktijk een collectieve ingebeelde geschiedenis. Anderson (2006) geeft aan hoe het gevoel van een gemeenschap in de Nieuwe Wereld wordt gecreëerd en versterkt door het hebben van een ingebeelde collectieve geschiedenis. Ditzelfde fenomeen gebeurt heden ten dage opnieuw in een soortgelijke vorm in Puerto Rico. De aspecten die bij de boricua identiteit horen worden gezien als geschiedenis van elke individuele boricua of dit nou wezenlijk terecht is is een tweede vraag. De geschiedenis van de inheemse bevolking kan door elke boricua worden aangehaald als onderdeel van zijn persoonlijke geschiedenis. Volgens de cijfers van het CIA World Factbook (2007) is zoals gezegd echter slechts 0.2 procent van de bevolking Amerindian, Taino indiaan. Zolang de ingebeelde geschiedenis als oprecht gezien wordt door het toe te eigenen is het terecht. *"If men define situations as real, they are real in their consequences."* (Thomas & Thomas 1928). In Puerto Rico is de ingebeelde collectieve geschiedenis dermate sterk dat deze van essentieel belang is voor het vormen van de collectieve identiteit. Gongaware (2003) beschrijft hoe een collectieve identiteit gevormd kan worden door een collectief geheugen *"Examining collective memory contend that groups of people gain a sense of unity through the interactional construction of collective memories."* Het collectieve geheugen dat de boricua identiteit vormgeeft bevat vele verschillende facetten van de geschiedenis van Puerto Rico. Zo is de Taino inheemse geschiedenis een belangrijk facet van de ingebeelde geschiedenis van Puerto Rico. Het inheemse verleden wordt hoog in het vaandel gehouden in het nationale discours en dit komt tot fysieke uiting in onder andere een groot aantal standbeelden van Tainos die over het land verspreid zijn. Voornamelijk in rurale gebieden is de herinnering aan het inheemse verleden groot en ziet men het dan ook als plicht dit verleden niet te vergeten en in stand te houden.

"We, the people who inhabit Puerto Rico are descendants of the Taino Indians. Even though there may be only one percent of Indian blood in you, you still remain a Taino. Because of all the mixture that has been going on here, we don't know exactly who is and who isn't... We owe it to our inheritance to treat the land properly for the sake of our ancestors who have treated it properly."

In Puerto Rico wordt men herinnerd aan het Taino verleden door enkele banale vormen van geschiedenis. Zo worden enkele symbolen die de Tainos gebruikten vaak uitgebeeld. Hieronder vallen onder andere de Taino symbolen voor de zon en voor het nationale dier de coqui. Deze twee symbolen zijn beide met de natuur gerelateerd en de band die de Tainos hadden met de natuur wordt dan ook als ideaalbeeld ingebeeld. Daarnaast komt een nationale trots op het gebied van fauna ter uiting in het symbool voor de coqui, wiens geluid specifiek is voor Puerto Rico omdat het de

hele dag door te horen is. Deze banale uitingen van trots laten zien dat de Taino *roots* van de boricua identiteit aan de orde van de dag is.

Naast het Taino verleden hoort ook het slavernijverleden tot de nationale canon van de collectieve geschiedenis in de boricua identiteit. Het slavernijverleden heeft een grote rol gespeeld in de vorming van Puerto Rico, zoals ook op andere Caraïbische eilanden. In de collectieve geschiedenis is het verleden met slavernij ook een ingebed facet. Dit verleden is terug te zien in de vele tradities die afkomstig zijn uit de slavernij, en vanzelfsprekend in het dagelijks leven in de aanwezigheid van een diversiteit aan etniciteiten.

Vanwege het slavernij- en het Taino verleden is er op het eiland een palet aan huidskleuren aanwezig en wordt er in de Amerikaanse census gemakkelijk een onderscheid gemaakt op het gebied van etniciteit. In het dominante wetenschappelijke discours wordt in dit onderscheid vaak meegegaan (e.g. . Robotham 1998, Duany 2005). Vanwege de vele mixing is echter het onderscheid tussen blank-zwart-Taino echter niet meer duidelijk en is het behoren tot een bepaalde etniciteit van ondergeschikt belang geworden omdat het niet meer afgebakende etniciteiten zijn. Daar waar voorheen en in het dominante wetenschappelijk debat vaak nog steeds gesproken wordt in termen van etniciteit als afgebakend, zoals een Afro-Puerto Ricaanse bevolking is dit in het huidige moment van ondergeschikt belang geworden. Vanwege een eeuwenlang verleden van slavernij is er heden ten dage nog steeds geen volledige gelijkheid tussen zwart en wit, maar in de samenleving wint de collectieve boricua identiteit aan belang en overstemt het de etnische diversiteit. De Spaanse overheersing hoort ook bij de gedeelde collectieve geschiedenis. Zo geven meerdere informanten mij te kennen dat ze zich zien als een volk dat gewend is geraakt aan het behoren tot een andere natie en zijn onverschillig over de huidige status. Dit zorgt ervoor dat de huidige Amerikaanse periode maar marginaal tot de ingebeelde collectieve geschiedenis wordt opgenomen, wat als resultaat heeft dat er een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen Puerto Ricanen, Nuyoricans en Gringos. Hierin is te zien hoe de inhoud van de boricua identiteit door middel van *cultural compromise* tot bepaling komt. *Cultural compromise* kan worden gezien als het constant onderhandelen over de identiteit en cultuur van een concept (Wimmer 2004). In dit geval is de inhoud van de boricua identiteit onderhevig aan een dergelijk proces van *cultural compromise*. Door middel van onderhandeling wordt er bepaald welke geschiedenis wel en welke niet tot de ingebeelde collectieve geschiedenis hoort. In het geval van Puerto Rico speelt het Spaanse tijdperk een grotere rol dan de Amerikaanse. Dit is onder andere te zien in de taalkwestie, ondanks dat Puerto Rico de afgelopen 115 jaar tot de VS behoorde is de volkstaal nog steeds Spaans. Hoe *cultural compromise* in zijn werk

gaat in de boricua identiteit zal uitgebreider worden behandeld in de hoofdstukken over muziek en boricua en het hoofdstuk over nationalisme en boricua.

In het boricua canon wordt dus onderhandeld over de ingebeelde collectieve geschiedenis. Wat momenteel gezien wordt als onderdeel van de boricua identiteit en geschiedenis bestaat uit zeer uiteenlopende aspecten van de geschiedenis van het land. Bij de ingebeelde collectieve geschiedenis gaat van het Taino verleden tot de Spaanse overheersing en de daarbij komende slavernij. Men vereenzelvigd zich gemakkelijk met de personen binnen het land vanwege de boricua identiteit en de ingebeelde collectieve geschiedenis. Zo grapte mijn sleutelinformant Gabriela vaak wanneer ze wisselde tussen haar Taina verleden en identiteit en haar (ingebeelde) zwarte *roots*. Bij haar haargrens gaf ze aan dat dit haar Taina verleden representeerde, haar kont was haar Afrikaanse deel, ondanks dat ze geen directe Afrikaanse achtergrond heeft. De gedachte achter de ingebeelde collectieve geschiedenis is als volgt, als ik boricua ben, en het Taino en het slavernijverleden bij het boricua zijn hoort, dan heb ik een Taino verleden en een verleden van slavernij. Deze redenering zou op het gebied van feitelijke stambomen een foutieve redenering kunnen worden genoemd, maar in de praktijk speelt deze redenering wel degelijk als een aangenomen waarheid van een collectief verleden. Eriksen (2010: 86-87) geeft aan dat "interpretaties van het verleden erg belangrijk zijn voor een etnische identiteit" en gaat hierop verder door te stellen dat er "altijd een element van creativiteit in het schrijven van geschiedenis is en dat er altijd een element van subjectieve identificatie is bij het vormen van een identiteit" (Eriksen 2010:86). Het is dan ook dit collectieve verleden dat op een creatieve en subjectieve manier wordt geconstrueerd dat er voor zorgt dat de boricua identiteit een sterke identiteit kan zijn. Vanwege deze ingebeelde collectieve geschiedenis vermindert de raciale polarisatie. Het is niet (meer) zo dat men of een Afro- Puerto Ricaanse geschiedenis heeft of een Taino of Spaanse. De diverse aspecten vallen onder het canon van geschiedenis die de Puerto Ricanen zien als geschiedenis van boricua.

3.3 TAALKWESTIE EN BORICUA

Naast dat een boricua een naam is voor het en haar inwoners en als een identiteit en sentiment kan het ook de betekenis dragen van bepaalde attributen in het land. Zo kan iemand *bien Boricua* spreken, wat betekent dat hij goed boricua spreekt. Boricua⁷ als slang is Spaans met een bepaald accent, met vele unieke termen die typisch voor het Boricua zijn en daarnaast enkele verbasterde leenwoorden uit het Engels. Zo is *janguear* een werkwoord dat van het Engelse *to hang out* komt en

⁷ Boricua als taal/dialect wordt met een hoofdletter "B" geschreven.

het werkwoord *chiliar* komt van het Engelse *to chill*. Daarnaast wordt in het Boricua als dialect veelvuldig gebruik gemaakt van Engelse toevoegingen of uitdrukkingen. De mate van hoe 'goed' iemand Boricua sprak en waar van het eiland iemand vandaan kwam was voor mij als onderzoeker soms reden om over te gaan in het Engels, soms is het accent dermate moeilijk dat gesprekken in het Engels werden voortgezet.

Het Boricua als taal is aan snelle verandering onderhevig, zo gaf Jaime me te kennen over zijn periode na zijn verblijf in de Verenigde Staten:

"When I came back from Los Angeles, where I lived for my studies, I couldn't understand my friends anymore, haha. It wasn't that bad but I had to relearn my own language because the accent of Boricua has changed so much over the last decade and the slang has changed a lot."

Door de snelle veranderingen die er in de taal al komen kunnen we zien dat er constant *cultural compromising* plaatsvindt op het gebied van taal en dit laat ook zien dat wat op enig moment onder de noemer boricua valt aan verandering onderhevig is. Zo gaf Jaime te kennen dat de taal in een paar jaar tijd dermate veranderd was dat hij zich in het begin *alien* in eigen land voelde na zijn tijdelijke verblijf in de Verenigde Staten. De vele leenwoorden uit het Engels die verbasteren tot een Spaans werkwoord komen tot stand in zowel het vasteland als op het eiland. Dit zorgt ervoor dat het Boricua in de VS andere woorden bevat dan het Boricua op het eiland.

Taal is van groot belang in Puerto Rico. Op basis van taal wordt al snel duidelijk of iemand Boricua is of niet. Dat wil zeggen dat door middel van taal insluiting en uitsluiting plaatsvindt. Zoals Wimmer (2004) aangeeft, volgt op *cultural compromise* automatisch *social closure*, wat insluiting en uitsluiting tot een bepaalde groep mogelijk maakt. Dit is in het geval van de taal in Puerto Rico zeer duidelijk. Aan de hand van het accent van iemand wordt men ofwel als boricua gezien, maar kan men ook buiten deze groep vallen doordat je een ander accent of taal spreekt. Zo is de meest simpele uitsluiting die van de *Gringo*, de Amerikaan die enkel Engels spreekt. Naast deze groep is er een nuanceverschil tussen het Spaans van de *Dominicanos*, de immigranten uit de Dominicaanse Republiek. Verder is er nog het verschil in het praten van Boricua tussen Nuyoricans, Puerto Ricanen die uit de VS komen, en *Puertorriqueños*. Op basis van taal kan men al makkelijk een onderscheid maken binnen de samenleving tussen de wij groep van boricuas en de zij groep—de niet boricuas.

3.4 DE KRACHT VAN DE BORICUA IDENTITEIT

Ondanks dat er in het dominante wetenschappelijke discours veel wordt gesproken over een gefragmenteerde samenleving in Puerto Rico en de Caraïben op basis van politieke en raciale scheidslijnen ligt dit in de maatschappij echter genuanceerder. Zoals eerder beschreven is er wel een fragmentatie tussen boricuas en niet-boricuas, maar dit is een andere kwestie dan de raciale en politieke scheidslijnen waarover vaak gesproken wordt in de sociale wetenschappen (e.g. Godreau et al. 2008, Landale 2002, Safa 2005, Robotham 1998, Berrios Martinez 1997, Diaz 1994, Pantojas-Garcia 2005). In de samenleving is de kracht van de boricua identiteit dermate sterk dat dit andere polarisatie in grote mate ondermijnt. De kracht achter de boricua identiteit zal in deze paragraaf worden behandeld.

Zoals Guadeloupe (2009) over een ander Caraïbisch eiland, Sint-Maarten/ Sint-Martin beschrijft kan een samenleving naast de polariserende krachten een sterkere verenigende kracht bezitten. Om het verenigende gevoel te krijgen is er een bindende factor nodig. Daar dit in Sint-Maarten de economie, het geloof en muziek is kan de bindende factor in Puerto Rico in een identiteit gevonden worden, namelijk de boricua identiteit met al zijn aspecten. De sterke kracht achter deze identiteit zorgt ervoor dat de raciale fragmentatie aan kracht is afgenomen doordat het polariserende effect wordt beantwoord met de creatie van saamhorigheid die door de boricua identiteit ontstaat. Zoals in paragraaf 2.2 beschreven zorgt de ingebeelde collectieve geschiedenis ervoor dat men dankzij deze gedeelde geschiedenis elkaar ziet als gelijke, als één boricua familie. Dit gaat natuurlijk niet op voor honderd procent van de samenleving, maar een groot gedeelte ziet de saamhorigheid van Puerto Rico echter wel op deze manier. Dat komt ook doordat de gedeelde geschiedenis er zo uitziet dat men een geschiedenis van veel strijd deelt en van onderdrukking en kolonialisme en men zodoende een metaforische bloedband heeft. Ten eerste is er het gevoel dat het land/ territorium eigenlijk toebehoort aan de Taïno indianen en dat ze de (al dan niet ingebeelde) band met de inheemse bewoners van het eiland intact houden. De inheemse geschiedenis zorgt ervoor dat men een gefundeerd gevoel van behorend tot het grondegebied heeft, wat in andere eilanden niet per definitie het geval is, zoals Guadeloupe aangeeft over Sint-Maarten (2009). Men voelt zich verbonden met het landgebied en blijft zich hiermee verbonden voelen, wat ook te zien is bij de Nuyoricans die deze band behouden en in vele gevallen terugkeren naar het eiland waar zij of hun ouders vandaan komen. Daarnaast is er net als in Sint-Maarten een notie van een gedeelde geschiedenis van migratie (Guadeloupe 2009) waar de Spaanse migranten en de slavernij, en heden ten dage de circulaire migratie tussen de Verenigde Staten en Puerto Rico bij toedragen. Deze gedeelde geschiedenis van migratie is in de samenleving ingebed. Hoewel het niet in termen van

migratie gezien wordt, zorgen de consequenties van een geschiedenis van migratie wel voor acceptatie in de samenleving en een insluitende notie van de nationale identiteit. Hierdoor is er een grote mate van *mixing* in de samenleving wat weer zorgt voor integratie. De *mixing* in de samenleving zorgt ervoor dat indeling op het gebied van etniciteit niet rigide is en hierdoor niet adequaat en dus niet toereikend om in de academische wereld nog te gebruiken. Hier komt bij dat een dergelijke raciale fragmentatie in de maatschappij sterk in importantie afneemt. Dit was een van de obstakels waar ik als onderzoeker in de beginperiode van het onderzoek enkele keren tegen aan moest lopen.

Jaime: "As I have told you before, the color thing does not exist here. There is no difference between me and my neighbor, we are the same color. We have one heart and one star in our flag, that makes us brothers."

De ene ster in de vlag staat voor de eigenheid van Puerto Rico. Ten opzichte van de 50 sterren in de Amerikaanse vlag staat de enkele ster voor een uniek Puerto Rico, in sommige bewegingen staat de "Eén vrije ster" voor de onafhankelijkheidswens. In Puerto Rico is het boricua sentiment dermate sterk dat als ik boricua ben, en jij boricua bent, de gedeelde identiteit ervoor zorgt dat andere polariserende krachten worden ondermijnd en men elkaar als broeders ziet. Jaime geeft aan dat zijn landgenoten broeders zijn wanneer men bij dezelfde vlag hoort, *la bandera Puertorriqueña* die symbool staat voor de boricua identiteit.

Ditzelfde gaat op voor de politieke fragmentatie. Ondanks dat er in het land zeer diverse stromingen zijn op het gebied van politieke voorkeuren, wat zal worden uitgelegd in het hoofdstuk over boricua en nationalisme, zijn deze politieke overtuigingen van ondergeschikt belang omdat de collectieve identiteit een sterkere kracht bezit. In dit gesprek liep ik tegen twee vrienden aan die totaal andere overwegingen hadden over een ideaalbeeld op het gebied van de officiële status. Ze kwamen echter gezamenlijk tot de conclusie dat de boricua identiteit sterker is dan welke status dan ook.

...

DS: "So what is your political affiliation?"

Orlando: "I am an estadista, I would favor to be the 51st state of the US. We already enjoy some of the luxuries of being part of the United States, and we pay tax to that government which makes it strange that we can't vote who our president will be."

David: "That will not matter, we are not American, we are Puerto Ricans, I am a boricua, we don't belong to no United States. We talk a different language and have different likings. We have a different culture than them, how can we belong to them?"

Orlando: "I am a boricua too, but that doesn't mean that we should live in poverty like our neighbors Dominican Republic, Haiti, Cuba, Jamaica. It is all trouble there, we don't want to be in the same situation as them. If you want your independence than please take a look at these countries, nice that indepedency, no? With the gringos I know they will provide us and will keep us stable. That doesn't mean that I will have to change from being a Puerto Rican, porque boricua soy, boricua siempre seré.(I am a boricua and will always stay a boricua)"

David: "Si verdad, no importa la forma o preferencias, todos somos boricuas." (Indeed, the form or preferences don't matter, we are all boricuas.)

De twee grootste aspecten die de boricua identiteit zo krachtig maken is het eenheidsgevoel dat voortkomt uit de collectieve geschiedenis en het saamhorigheidsgevoel wat men op het eiland heeft, ongeacht politieke voorkeuren.

4. MUZIEK EN BORICUA

Zoals beschreven in hoofdstuk 2.1 is de situatie in Puerto Rico niet goed onder de huidige conceptvorming in de sociale wetenschappen te vatten. Om een zo duidelijk mogelijk verhaal te schrijven over de incoherentie tussen problematisering in de literatuur en de bevindingen in het veld zal er gebruik worden gemaakt van vignetten en citaten van situaties die uit eerste hand uit het veld komen.

4.1 BETEKENIS VAN MUZIEK IN PUERTO RICO

Muziek heeft een belangrijke plek in de Puerto Ricaanse samenleving. In de hoofdstad San Juan is er een constante aanwezigheid van muziek. Overal komt muziek vandaan, uit grote auto's met zware bassen komt reggaeton, uit de winkels klinken de luide salsa refreinen en diverse muziekstijlen komen uit de barretjes door middel van jukeboxen. In het alledaagse leven is de passie die men voor muziek heeft groot en in vele aspecten vertegenwoordigd. Maar de betekenis van muziek in Puerto Rico is dieper dan enkel een plezierige tijdsbesteding. Zoals Wade (2001) al aangeeft over de potentiële betekenis van muziek, is muziek een expressie van een identiteit en komt hier nog bij dat muziek bijdraagt aan het vormen en samenstellen van een identiteit: *"Music is not just an expression of identity, rather it helps to form and constitute identity."* (Wade 2001). Wat Wade (2001) hier aangeeft is zeker van toepassing op de samenleving in Puerto Rico, waar groepen op basis van voorkeuren van stijlen van muziek zouden kunnen worden ingedeeld. Het is zeker te stellen dat er diverse subculturen zijn op het gebied van muziek, de *reggaetoneros*, de *salseros*, de *rockeros*, en de liefhebbers van de traditionele muziekstijlen de *bomba* en de *plena*. Muziek is zowel een uiting van een identiteit alsmede een identiteitsvormend instrument. Aan de ene kant is het zichtbaar dat er in muziek een uiting wordt gegeven aan identiteitskwesaties, individuen kunnen expliciet kiezen voor bepaalde muziekstijlen en zich er expliciet tegen verzetten en aan de andere kant kunnen er kwesaties van identiteit in en door muziek worden aangekaart. Deze processen worden aan de hand van de verschillende muziekstijlen in dit hoofdstuk aangekaart en daarnaast zal er worden gekeken naar het belang van de muziekstijlen in de boricua identiteit, omdat muziek een belangrijke positie bezit in deze identiteit. Om beter door te krijgen hoe *cultural compromising* (Wimmer 2004) in de praktijk in werking treedt zal dit proces aan de hand van voorbeelden in de muziekstijlen worden getoond.

In de muziek van Puerto Ricaanse bodem komt het woord boricua vaak terug. In de muziek klinkt dus al een trots op het land, maar dit werkt ook de andere kant op, het land is trots op haar muziek. Dankzij een lange historie waarin muziek een belangrijk aspect in de samenleving was heeft muziek

zich ontwikkeld tot een van de belangrijkste tastbare artefacten om de culturele eigenheid aan te tonen. Zo was ik bij enkele colleges op het conservatorium aanwezig waar het over de nationale muziekstijlen ging:

"The music of Puerto Rico has a long history, which is the best indicator of our country. The music styles show who we are and how we have gotten at this point in time and place. Our Taino ancestors made handmade instruments such as the maracas which are still used today. The history of slavery and the African background are in the bomba and the plena. The history and traces of the Spanish colonial era are visible in our instruments such as the cuatro. All this history has led to a musical explosion which led to music styles such as the salsa, the hiphop and the reggaeton. The unique Puerto Rican music mixture shows its diversity in all its ways. Music is in us, and for such a small country, we have so many great artists who are known worldwide. They really put us on the map, that is why we are so proud of our music and our musicians."

In de muziek is zichtbaar dat invloeden van het verleden in het heden doorklinken. De ingebeelde gedeelde geschiedenis wordt in de muziek in de praktijk gebracht. De muziekstijl salsa bijvoorbeeld bouwt voort op Spaanse en Afrikaanse invloeden. Reggaeton is weer een voortvloeisel van de bomba. Tegenwoordig is zichtbaar dat de geschiedenis ook in de muziek niet meer als separaat en gefragmenteerde geschiedenis wordt ingebeeld, maar als een collectieve inbeelding van geschiedenis. De trots op de muziek die van Puerto Rico afkomstig is, wordt mede kracht bij gezet door het organiseren van grote feesten die dan een nationaal tintje krijgen, zo is er de *"Día Nacional de la Salsa"* en de *"Día Nacional de la Bomba"* waar uitsluitend Puerto Ricaanse artiesten optreden. Het onderscheid tussen jong en oud of onderscheid in etniciteit is onbelangrijk wanneer het muziek betreft, iedereen speelt muziek of danst met elkaar ongeacht leeftijd of etniciteit. Het is een nationaal feest om samen te komen, te dansen en als publiek en artiest gezamenlijk muziek te maken. Het onderscheid tussen publiek en artiest is vaak tijdens optredens een niet afgebakende rolverdeling. Volgens de benadering van Warner (2002) zijn er drie types van publiek te onderscheiden. Allereerst is er *the public*, wat een soort van totaliteit, de mensen in het algemeen inhoudt. *The public* als de mensen in het algemeen zou bestaan uit iedereen in het veld in kwestie, het gehele potentieel te bereiken publiek. *A public* is in tegenstelling een concreet publiek (*audience*). Dit is een tastbaar publiek binnen een bepaalde ruimte, zoals bij een concert. De artiest weet wie z'n publiek is. De derde soort public is *public*, het soort public dat alleen gevestigd wordt in relatie tot teksten en de circulatie van deze teksten (Warner 2002), of in dit geval muziek en de betekenisgeving aan muziek. In de betekenisgeving aan muziek in Puerto Rico wordt aan de derde

vorm van *public* een extra dimensie gegeven, omdat het publiek tegelijkertijd artiest kan zijn. Zo wordt het normaal bevonden om als publiek een percussie instrument mee te nemen naar een live optreden en hiermee vervolgens het ritme zo goed mogelijk mee te spelen. Ook wordt er luid meegezongen wanneer een bekend nummer wordt gespeeld. Bij bepaalde optredens is het ook geaccepteerd om de bezetting van de instrumenten af te wisselen waardoor het publiek tegelijkertijd artiest is. Hierdoor zorgt het publiek ervoor dat het tijdens het maken van muziek en rituelen de invulling mede bepaalt en zodoende ook invulling geeft aan de boricua identiteit tijdens optredens.

4.2 BOMBA & PLENA

Zoals elke donderdagavond loopt de wijk Rio Piedras uit om naar de bar 'El Boricua' te gaan. Na een goede vooravond wordt het steeds drukker in het open café waar de menigte zich verspreidt over de zijstraat van de bar. Rond een uur of tien komt er een groep muzikanten bewapend met diverse percussie-instrumenten de menigte ingelopen. Dat is het geheim van 'El Bori', niemand weet precies wanneer het optreden zal beginnen. Wanneer de microfoons voor de zangers geïnstalleerd zijn, is het tijd voor de wekelijkse gebeurtenis, een bomba of plena band zal de menigte vermaken met muziek. Omdat er elke week een andere formatie staat, komt men niet naar een specifieke artiest, maar puur voor de ervaring van de avond.

De percussionisten zetten hun stoelen in een halve cirkel neer en beginnen direct in de aanval, een heftig snel ritme wordt ingezet. De menigte verzamelt zich rond de percussionisten, zodat de percussionisten nu tussen het publiek zitten te spelen. Geleidelijk wordt het ritme steeds drukker, de percussionisten spelen steeds meer noten en de muziek wordt almaar opzwepender. Wanneer het vierkoppige zangkoor het refrein inzet maken de percussionisten ruimte in de muziek voor de zang. Het repetitieve refrein wordt vier keer achter elkaar gezongen waarna de solozanger improviseert en zingt over wat hem maar te binnen schiet. Vanwege de vele herhalingen in de muziek en het ettelijke malen herhaalde refrein heeft de muziek een hypnotische werking. Langzaam komt het publiek wat losser en begint het mee te klappen en rustig hen en weer te wiegen, op de één naar links, de vijf naar rechts. Na twee nummers zegt de band dat het tijd is voor pauze met een drankje.

Wanneer de conga speler er weer zin in heeft besluit hij na een lange pauze weer achter zijn instrument te gaan zitten. Met luide slagen op het trommelvel laat hij de andere bandleden weten dat hij weer inspiratie en energie heeft. Wanneer de band zich weer heeft verzameld wordt het volgende nummer ingezet. Het blijkt een klassieker te zijn die door een groot deel van het publiek wordt meegezongen: "Adios mis ojitooooo, adios mis ojito. Adios mis ojitos, puem ve la hacienda

molina otra vez." Het refrein wordt vele malen herhaald en de muziek wordt steeds drukker. Plots komt er een danseres met lange rok uit de eerste rij die de ruimte voor de percussionisten gebruikt om te dansen. Ze begroet de solo-percussionist met een buiging en samen beginnen ze te improviseren. De percussionist en de danseres hebben een interactie waarin ze beiden goed op elkaar letten. De danseres danst op de slagen van de percussionist en andersom moet de percussionist anticiperen op de volgende beweging van de danseres. Dit ritueel herhaalt zich nog vele malen die avond, alle dansers en danseressen uit het publiek laten zien wat zij kunnen en worden allen bedankt met een variërend luid applaus van de rest van het publiek. Omdat elk nummer wel twintig minuten duurt en de solo-percussionist veel energie moet stoppen in zijn slagen zijn na een aantal nummers zijn handen toe aan rust. Verrassend genoeg neemt de man met wie ik net nog over de betekenis van de bomba stond te praten zijn plek over. Ook hij blijkt een begenadigd percussionist. Achteraf vertelt hij me dat hij inderdaad al een tijdje voor zijn lol speelt en dat het heel normaal is in te stappen in een opvoering van een band en op andermans conga te spelen. Na dik twee uur gespeeld te hebben bedankt de band het publiek voor het dansen en de geestdrift. Het publiek eist echter nog een laatste nummer en juicht enthousiast. De bezetting van de band wisselt andermaal en de muzikanten zetten nog een keer alles op alles. Het drukste en meest uitbundige nummer van de avond dient als slot voor een lange stilte. Het was goed om weer met "El spiritu santo" samen te zijn.

De bomba en de plena zijn van oorsprong een Afro-Puerto Ricaanse tradities (Allende- Goitia 2013). Met Afrikaanse percussie-instrumenten wordt er muziek gemaakt op een manier die sterk doet denken aan de Afrikaanse drumcirkel traditie. Deze muziekstijl komt uit de tijd dat slavernij nog een algemeen gegeven was en is qua oorsprong vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Braziliaanse muziek- en dansstijl capoeira en de Amerikaanse blues. Daar waar de bomba vroeger een afgebakend Afro-Puerto Ricaanse traditie was is het tegenwoordig een van de trotse tradities van de boricua kunsten en wordt het gezien als een nationaal symbool (Herpers 2010). Het wordt tegenwoordig door iedereen beoefend, niet meer uitsluitend door de zwarte gemeenschap zoals vroeger het geval was. Aan de bomba wordt ook een religieuze betekenis gegeven. Het samenzijn met de "*Spiritu Santo*", de heilige geest grijpt terug naar Afro Puerto Ricaanse muziekbelevens. De muziek kan door zijn herhalende en opzweepende vorm als hypnotiserend en gezien worden. Dit wordt vervolgens als geloofsbelevens gezien en men is samen met de *spirits* en dichter bij de God of Goden staan.

In de bomba en de plena is het publiek tegelijkertijd ook artiest. De dans is van grote waarde voor de belevens van het ritueel en het publiek kan als koor dienen door het refrein te ondersteunen en mee te klappen. Daarnaast kan de bezetting van de instrumenten worden gewisseld door iemand uit het publiek omdat het een fysiek zware muziekstijl is. De interactie tussen publiek en artiest en de aspecten in de muziek zorgen ervoor dat de scheidslijn tussen publiek- artiest verdwenen. Hierin is

duidelijk te zien hoe Warner (2001) aangeeft hoe een publiek mede creërend is. Bomba wordt bijna uitsluitend live gespeeld, vanwege het improvisatie element is opgenomen bomba minder krachtig en niet hetzelfde. Dit zorgt er echter voor dat het internationaal niet bekend is en bomba-artiesten er niet professioneel van kunnen leven.

4.3 SALSA

Al struinend door de binnenstad van Viejo San Juan, het oude deel van de stad, hoor ik plots een heftige snare drum. Het verschil tussen muziek uit een winkel en live muziek voel je gelijk aan. Het is maar een kwestie van de geluidsgolven volgen om bij de bron van de live muziek te komen. Naarmate ik dichterbij kom klinkt de muziek steeds veelbelovender, er zit een heftige blaassectie bij waarvan de trombonist een rake solo neerzet. Salsa!!!

Nu ik inmiddels het plein heb bereikt waar de geluidsorkaan vandaan komt zie ik een zeer divers publiek dansen op de ingewikkelde ritmiek die de salsa muziek zo typeert. De grote acht koppige band speelt klassieke salsa nummers van de grote helden van Puerto Rico: Cheo Feliciano, Hector Lavoe, Tito Puente en el Gran Combo. Buiten de massa van dansende paren zitten de oudere personen in een tuinstoel naar het optreden te kijken. Veelal hebben ze een percussie-instrument in hun hand en een enkeling zwaait met de Puerto Ricaanse vlag. De meegebrachte percussie-instrumenten gebruiken ze maar wat graag, zo wordt het 3 y 2 ritme met houten stokken meegetikt, de clave. Ook zijn er mensen met maracas die het ritme zo goed en kwaad als het kan volgen. Wanneer de ouderen weer energie hebben om te dansen leggen ze hun instrumenten aan de kant. Plots word ik ten dans gevraagd door een dame van naar schatting 68 jaar. Ik geef aan dat ik geen held ben op de dansvloer, maar dat lijkt haar niks uit te maken, dansen zal ik. Ik kijk mijn metgezel aan, maar ook hij kan mij niet helpen. Hier is geen ontkomen aan. Ik gebruik de beperkte salsa-moves die ik heb en maak er maar een aangename belevenis van. Als het nummer is afgelopen bedank ik vriendelijk voor de dans en keer terug naar mijn lachende vriend die me aan het volgen was: "Dat was toch helemaal niet slecht, gewoon oefenen, cabrón." Het wordt me duidelijk dat jong en oud hier met elkaar danst, het opmerkelijkste danspaar is toch echt een stelletje van zes jaar oud dat hun ouders imiteert op imponerend goede wijze.

Wanneer vervolgens het 'cumpleaños feliz' wordt ingezet heb ik het door, het is een verjaardagspartijtje. Omdat het feestje openbaar is wordt er door de een deel van de omringende menigte jolig meegezongen voor de onbekende jarige. De jarige geniet van de aandacht die ze krijgt

een staat al dansend op het podium, 50 jaar is ze geworden. Wanneer ik het moment schoon acht pak ik mijn kans om haar te bedanken voor dit openbare verjaardagsfeest en feliciteer haar met deze mooie leeftijd. Sorry dat ik geen cadeautje heb, ze vindt mijn aanwezigheid en dankwoord al een cadeau.

Salsa is de trots van Puerto Rico. Ook al is de muziek niet in Puerto Rico ontstaan voelt men het toch echt als een Puerto Ricaans geesteskindje. Dit komt door de verscheidene invloeden die de salsa als muziek hebben gevormd. Caraïbische muziek en muziek uit de Verenigde Staten kwamen in New York samen en hebben een nieuwe uitbundige muziekstijl gecreëerd, een sausje van invloeden, een *salsa*. Omdat er vele Puerto Ricaanse muzikanten aan de oorsprong en de ontwikkeling van de salsa hebben gestaan zijn er veel grote nationale bekendheden in die muziek. Dit is onder meer te zien in de vele bars die muziek draaien door middel van een jukebox. In de keuzelijsten van die jukeboxen zijn voornamelijk oude salsa helden te kiezen. De salsa is een muziekstijl die in de jaren '60 en '70 ontwikkeld is en hier nog steeds op teert. Hedendaagse artiesten spelen voornamelijk de liederen die in die tijd ontwikkeld zijn en zo blijven de oude helden nog steeds zeer populair en veel gedraaid en gespeeld. Het dansen op de salsa is tot een waarlijke kunst verheven die weer populairder aan het worden is onder jongeren. Dit komt mede doordat in de bars en discotheken weer meer salsa wordt gedraaid. De salsa is echt een muziek van alle leeftijden en van het hele volk. In het gebruik van de term *boricua* en het wapperen met de Puerto Ricaanse vlag, zoals ook op het verjaardagsfeest in het vignet gebeurde is te zien hoe trots Puerto Rico op haar salsa is en hoe jong en oud, zwart en wit door elkaar heen danst en muziek maakt.

4.4 REGGAETON

De wijk Santurce staat bekend als een zeer diverse wijk. Het wordt ook wel de kunstwijk genoemd, maar staat aan de andere kant ook bekend als onveilig. De discotheek stroomt pas laat in de avond wat voller omdat men gewend is om eerst met vrienden samen te komen en dan in te drinken in het park, op het strand of thuis. De dj van vanavond zal voornamelijk reggaeton draaien. De gemiddelde leeftijd van het publiek dat in de rij staat om naar binnen te mogen ligt laag, het is een jeugdig publiek van twintigers en dertigers. Daar waar in verschillende bars en discotheken het dragen van petten verboden is lijkt het hier eerder verplicht dan verboden. Het gros van de mensen is gehuld in wijde kleding die doet denken aan de Amerikaanse hiphop mode met baseballcaps en wijde basketbalshirts.

De dj draait al een uur lang reggaeton plaatjes. Omdat er vanavond ruimte is voor opkomend talent is het open mic avond. Dit betekent dat iedereen die enigszins denkt goed genoeg te zijn een nummer mag doen op het podium, de artiesten krijgen hier echter geen gage voor maar doen het puur voor de ervaring. De rappers wisselen elkaar af en op een gegeven moment komt hobby-rapper Beis op het podium. Omdat ik hem al eerder heb gehoord en gesproken op een andere locatie kwamen we achteraf te spreken over het verschil tussen hiphop en reggaeton. "Ik ben begonnen met rappen in de reggaeton. Dit was voor mij als jonge muzikant een goede opstap naar muziek waar nu mijn hart ligt, de hiphop. In de hiphop heb ik meer ruimte om onderwerpen aan te snijden die in de samenleving spelen en over het leven in het algemeen. In de reggaeton kan dat niet echt, in mijn mening." Tijdens de open mic avonden is het erg druk en wordt er door enkele dansende jongeren op een wijze die de reggaeton erg typeert gedanst, de perrea. Jongens staan dan achter de vrouw, die voorover leunt en met haar kont tegen de jongen aanschuurt. Als ik hierover met Beis te spreken kom zegt hij: "Tsja, iedereen heeft die fase dat dit allemaal erg interessant is. Geef mij maar een microfoon, haha."

De muziekstijl reggaeton staat op een vrij negatieve wijze bekend in Puerto Rico. Het wordt in de samenleving gezien als muziek van de criminelen, de agressievelingen, kortom, als muziek van de gangsters. Vaak werd er tegen me gegrapt als ik ging fietsen naar een ander gedeelte van de stad: *"Je weet het he, als je reggaeton muziek hoort moet je rechtsomkeert, want dan weet je dat je in een verkeerde buurt zit."* Dit is natuurlijk erg aangedikt en een overdreven sentiment, maar wel een sentiment dat speelt in de samenleving. De onderwerpen die over het algemeen in de reggaeton worden besproken zijn over het algemeen vrij oppervlakkig en banaal. Het staat vooral bekend als feestmuziek, zoals Jaime me vertelde:

"Als ik heb gedronken, dan kan ik wel naar reggaeton luisteren en dansen op de muziek. Maar anders zet ik het niet vaak op."

Reggaeton is voor Puerto Rico een muziekstijl die onder een kleine groep erg geliefd is, maar onder een groot deel wordt uitgekotst, het is over zijn piek van populariteit heen. Pedro gaf me aan dat in zijn middelbare schooltijd iedereen op school reggaeton luisterde maar dat men hier tegenwoordig van is terug gekomen, het heeft aan populariteit ingeboet. Ondanks dat de reggaeton niet specifiek uit Puerto Rico afkomstig is, omdat de origine van de muziekstijl niet bekend is, wordt het door een deel van de bevolking wel als nationale trots gezien. Of het nou wel of niet als nationale trots wordt gezien, vanwege de vele grote auto's met zware bassen kun je er niet omheen deze muziekstijl veelvuldig op het eiland te horen. Jaime vertelde mij over zijn tijd in Los Angeles, de Verenigde Staten:

“Wanneer ik het eiland miste en graag even wilde denken aan Puerto Rico, dan zette ik altijd even wat reggaeton muziek op. Ondanks dat ik normaal nooit reggaeton luister, zette ik bijna elke dag wel een reggaeton plaatje op om even een stukje van thuis te voelen.”

4.5 DIVERSE STIJLEN (LATIN-JAZZ/ ROCK/ HIPHOP)

Op het muziekconservatorium in San Juan wordt over alle muziek gesproken en wordt er van alles gespeeld. Zo hebben ze ook een jaarlijks jazzfestival waar grote en opkomende Puerto Ricaanse jazz-artiesten hun kunsten vertonen. Op het festival wordt al snel duidelijk dat ik met een select groepje jazzliefhebbers te maken heb. Een aardig aantal mensen heb ik al eerder ontmoet en het is een onskent-ons sfeer.

Op de afterjam die na twaalfen begint en duurt totdat men het wel welletjes vindt zit de sfeer er goed in. De conservatoriumstudenten zijn allen erg gewillig om hun kunsten te vertonen op het instrument. De docenten en professionals nemen af en toen hun instrument uit de koffer om het een kwaliteitsimpuls te geven en de studenten een beetje te forceren. Nadat mijn vriend Jesus zich achter het drumstel settelt en enkele vrienden uitnodigt komt het pas echt los. Zijn vrienden van de faculteit Latin and Caribbean Music halen hun conga's uit de koffer en gaan een duel aan. Op de Amerikaanse jazz standard "Song for my father" wordt een latin variatie losgelaten. De twee congaspelers staan hierbij in het middelpunt. De solisten drijven elkaar tot grote hoogten en zorgen ervoor dat de energie overslaat op de blazers en het publiek. Jazzgrootheid David Sanchez, die eerder op de avond het hoofdoptreden mocht verzorgen staat hoofdschuddend en met een glimlach te luisteren. Omdat ik al een tijdje bij een groepje naast hem sta, kan ik makkelijk zijn aandacht pakken: "Not bad, huh?" Hij antwoordt op een gepassioneerde manier over de jazz in Puerto Rico:

"The quality of the players here in Puerto Rico is so incredibly high, look at these youngsters here. They play Latin- Jazz as no other. This is also where I developed, right here at this conservatory. Nowadays I travel the entire world with my band and live in the States, but I try to come home (to Puerto Rico) every now and then and look at the developments here. This country has made me as a musician, I owe everything to the music tradition of Puerto Rico. Listen man, the percussion of these fellas is of another level." David Sanchez geeft zijn drummer een duw en zegt luid: "Listen to Puerto Rico, cabrón."

David Sanchez vertelde me later dat hij het belangrijk vindt om terug te komen naar Puerto Rico omdat hij zelf een product is van Puerto Rico en hier alles aan te danken heeft en vanwege deze rede zich verplicht voelt het land iets terug te geven.

De alternatieve muziek-scenes, waaronder jazz, maar ook rock en rap/ hiphop vallen hebben een relatief kleine groep liefhebbers. De muzikanten die muziek maken in deze relatief kleine niche moeten het hebben van enkele optredens in kroegen en kleinere podia. Het betreft hier voornamelijk amateurmusici. Als men de kans krijgt om ervan te leven dan ligt deze kans meestal in de VS. De grotere platenmaatschappijen zitten in de Verenigde Staten en omdat de markt op het gebied van jazz, rock en hiphop dermate klein is verhuizen muzikanten al gauw naar de VS om daar voor het succes te gaan. In de verschillende muziekstijlen komen de typisch Puerto Ricaans specifieke accenten duidelijk terug. Zo is de jazz die er voornamelijk gespeeld wordt latin-jazz en is de meeste rock en hiphop muziek Spaanstalig. De alternatieve muziekstijlen neemt een relatief marginale plek in de Puerto Ricaanse samenleving en muziekwereld in.

4.6 CONCLUSIE: DE MUZIEKSTIJLEN EN BORICUA

Wat uit de beschrijvingen over de verschillende muziekstijlen duidelijk is geworden, is de algehele verbinding van trots op muziek die het land heeft. Elke stijl en elke doelgroep ziet het eigen muziekgenre als typisch boricua en kenmerkend voor het land. In de bomba zien we hoe men het verleden en de afkomst in ere houdt. In de salsa zien we hoe eenieder met elkaar danst, wat metafoor staat voor hoe men met elkaar samen kan leven en feest viert. Zoals Jaime juist reggaeton aanzette toen hij een tijd van het eiland weg was om zich weer even op het eiland te wanen. En op de manier hoe David Sanchez trots de muziek van zijn land laat horen aan collega musici. In elke muziekstijl neigen de liefhebbers ervan het op te dragen aan de nationale trots, aan de boricua-cultuur. Het publiek zoals uitgelegd door Warner (2002) kan in het proces mede- creërend zijn. Dit is zichtbaar in de manier waarop het publiek in de muziek in Puerto Rico mede een invulling geeft aan de boricua identiteit. In het nationale debat over welke muziekstijl wel, en welke muziekstijl niet bij de boricua cultuur hoort zijn grote meningsverschillen. Het debat gebeurt zowel op een subtiele manier als wel op een zeer directe manier die ook vanuit de politiek kan worden opgelegd. Hierin zien we dat de eerder benoemde theorie van Wimmer (2004) van *cultural compromising* in de praktijk gebeurt op het gebied van muziek in Puerto Rico. Wat hoort nu wel en wat hoort nu niet bij de boricua identiteit? Over deze kwestie wordt onderhandeld op een niveau van nationaal discours. In dit debat zijn er verschillende stemmen die verschillende sentimenten uiten.

Ten eerste is er het sentiment dat men verandering op het gebied van cultuur ziet als een teloorgang van de boricua cultuur en identiteit. Dit sentiment ent op een traditie vastheid en elke verandering van traditie zorgt voor een stukje vernietiging van het verleden en van de traditie. Zo gaf de cajón speler van de band Carabali mij aan:

“Wij moeten de traditionele rumba’s en bomba spelen. Als wij het niet doen, dan gaat de traditie verloren en wordt ons verleden gewist. Wij spelen boricua muziek, wij spelen muziek van Afro- Puerto Ricaanse afkomst die tijdens de slavernij is ontstaan. De muziek wordt gespeeld met enkele inheemse instrumenten, en enkele instrumenten met een Spaanse achtergrond. Wij houden dit verleden in stand en houden het in leven door het te verspreiden in het land. De mens als muzikant moet niet worden vervangen door computers, wat we in de nieuwe muziek zien. Zij bestaan enkel bij de gratie van ons (de menselijke muzikant) vermogen en verleden.”

De geschiedenis die men in ere tracht te houden is er een van vele verschillende invloeden. Wat voorheen als een Afro-Puerto Ricaanse muziekstijl werd gezien, is tegenwoordig een nationaal symbool (Herpers 2010) dat door iedereen gespeeld wordt. Hierin is te zien dat de notie van *hyphenated* identiteiten aan kracht verliest omdat bepaalde tradities niet langer als Afro- Puerto Ricaanse geschiedenis worden gezien, maar als Puerto Ricaanse geschiedenis.

Vanuit de politiek is er een beweging ingezet om het ‘culturele erfgoed’ van de traditionele muziekstijlen op de kaart te houden. Bij de wet is vastgelegd dat: *“Act 223, as amended, demands government entities must use thirty percent (30%) of a musical event budget to hire traditional native Puerto Rican music performers, such as, Bomba, Plena, Danza, Jíbaro music and their subgenres, and also their historically acknowledged dances.”*⁸

Hieruit is duidelijk te zien dat de politiek niet een neutrale rol inneemt wanneer het bepaalde muziekstijlen naar de voorgrond duwt. Deze beweging van de regering is volgens verscheidene bronnen in de jaren 1980 ingezet, en zodoende hebben de traditionele stijlen aan populariteit gewonnen en is het meer in de samenleving aan de man is gebracht en gaan leven. In dit wetsartikel is ook te zien dat de muziekstijlen die op de voorgrond worden gezet uit zowel muziekstijlen met een Spaanse, Afrikaanse als een Taino achtergrond bestaan. Hierin wordt geen onderscheid gemaakt en

⁸ Volledige wetsartikel: zie bijlage III

worden in een opsomming onder traditionele inheemse Puerto Ricaanse muziek geschaard. De inbeelding van de collectieve geschiedenis komt ook hier weer naar voren.

Naast de stroming om traditionele stijlen op de voorgrond te zetten was er lange tijd de beweging om reggaeton, dat als voorbeeld zou kunnen worden gezien voor de nieuwere muziekstijlen, niet tot het nationale canon toe te laten. Vanuit de politiek zijn de beweegredenen hiervoor dat het een muziekstijl is die "geweld propageert" (Rivera 2012). Zodoende was het tot 1995 een verboden vrucht die de onderwereld in werd gedrukt. In zijn belangrijke werk over reggaeton wijdt Rivera (2012:11) uit over hoe de reggaeton en hiphop niet mochten worden verkocht in de platenzaken, en het illegaal verkopen van deze muziek leidde tot zes invallen in platenzaken in San Juan (Rivera 2009). In de 21^e eeuw zette dit onderdrukken van de muziekstijl zich door. De toenmalige burgemeester van San Juan, Santini, gaf een verbod tussen 2009 en 2012 op de band Calle 13. Deze band mocht gedurende deze periode niet optreden in de *Metropolitan Area of San Juan*. Na de stemming van de nieuwe burgemeester gaf de band een optreden in San Juan die bezocht werd door 25000 personen. De band is tegenwoordig een verbinding tussen de reggaeton en andere muziekstijlen. Zo gaf de kritische kunstenaar/ dichter Figueroa mij een inzicht over hoe reggaeton in zijn geheel wordt gezien in Puerto Rico en hoe Calle 13 hier de uitzondering op vormt:

"Reggaeton is als een leeg vat, er zit geen boodschap in en dat is waarom we het niks vinden. De inhoud heeft een belangrijke rol in de muziek, en die heeft reggaeton niet. Guns, girls and guaguas (auto's), daar gaat het om in deze muziekstijl. We hebben muziek nodig die de mensen opvoedt en onderricht. Deze muziek verslechtert de gedachten van het volk alleen maar. Calle 13 wijst wel de juiste richting aan, met zijn humor en diepe sociaal politieke boodschappen kan hij een verandering brengen in de maatschappij die de juiste richting opgaat in plaats van verloedering en morele afbraak."

De reggaeton heeft een slechte naam in Puerto Rico, zoals zelfs reggaeton-rapper Beis in het vignet over reggaeton aangaf over de muziekstijl als betekenisloos. In het proces van onderhandeling over welke muziek bij de boricua identiteit hoort, valt reggaeton vaak buiten de boot. Rapper Beis accepteert dit op zijn manier: *"Ik snap waarom men niet trots is op onze muziek. Wij zijn een groep met problemen. Ik los het op met mijn woorden en teksten, maar velen gebruiken andere middelen als geweld of drugs. Dit zorgt voor een negatief imago/ beeldvorming. De reggaeton zal nooit volledig geaccepteerd worden als iets waar Puerto Rico trots op is..."* Hierin zien we dat na het overeen

komen van een *cultural compromise* een situatie van *social closure* (Wimmer 2004) kan volgen. Aan de andere kant zijn de traditionele stijlen bomba en plena weer terug in wat wordt gezien als de boricua identiteit en zijn populairder dan ooit op nationaal niveau. Herpers (2010) beschrijft hoe de bomba is ontwikkeld van een etnische traditie tot een nationaal symbool. De salsa is dermate populair bij een groot publiek, zowel nationaal als internationaal, dat het als nationale trots een belangrijke rol speelt als indicator van de culturele kracht van de boricua identiteit.

In de onderhandeling over de boricua identiteit zijn dus zowel macro-politieke krachten aanwezig als micro argumenten van meningen in de samenleving die het duidelijk maken. Ondanks dat er wel degelijk een fragmentatie in de samenleving is op het gebied van muzikale voorkeuren, is de boricua identiteit echter wederom een dominante verbindende factor. Figueroa gaf me veelvuldig aan dat in zijn optiek het land verbreedert door middel van muziek en hij het land als een familie zag waarin ook problemen voorkomen:

“Ondanks dat we verschillen in onze voorkeuren, we zijn een familie die in het land moeten samenleven. We moeten met zijn allen het land maken tot wat we willen dat het is. Onze verschillen zijn kleiner dan onze overeenkomsten.”

5. NATIONALISME EN BORICUA

In het politieke spel valt zoals beschreven een dominant en een volks, populair discours te onderscheiden. In het dominante discours wordt de boricua identiteit en –geschiedenis als spil gebruikt om het eigen standpunt kracht bij te zetten. De vignetten in dit hoofdstuk zullen dienen om het verschil tussen de twee discoursen duidelijk te maken.

5.1 ONAFHANKELIJK PUERTO RICO

Het festival de Claridad staat in het teken van een gevangene, Oscar Lopez Rivera. Deze vrijheidsstrijder zit al meer dan dertig jaar in de gevangenis vanwege 'opruiende samenzwering'. Dit festival wordt jaarlijks door de nationalistische krant "Claridad" gehouden om een onafhankelijk Puerto Rico te realiseren.

Op het festival spelen uitsluitend Puerto Ricaanse bands die voornamelijk traditionele muziekstijlen spelen. Naast dat deze stijlen traditioneel Puerto Ricaans zijn, zijn deze muziekstijlen tegenwoordig weer erg populair. In het hart van het park staan vele stands met ambachtelijke producten, souvenirs en kunstenaars. In deze stands zijn de typisch Puerto Ricaanse symbolen oververtegenwoordigd, de coqui (kikker soort) en Taino indiaanse tekens voor zon en zee staan op diverse soorten prullaria afgebeeld. Daarnaast zijn er vele boekenstands waar boeken van socialistische helden als Che Guevara, Fidel Castro en Hugo Chavez verkocht worden. Over het sentiment van de Latijns-Amerikaanse connectie wordt dan ook gesproken terwijl ik in een van de boekenstands in een boek over bomba muziek sta te neuzen. De zorgen over de gezondheid van Hugo Chavez zijn groot.

"We are a Latin-American country, since we are Spanish speaking people. Therefore we feel more united with our brothers in Venezuela, Colombia and Cuba, than with the gringos who control our land at this moment."

Aan de rand van het festivalpark zijn de stands met lokale lekkernijen te vinden. Hier staat men in de rij voor een glas rum, chichaito, bier en typisch Puerto Ricaans vette etenswaren als alcapurrias, bacalaitos en mofongos. Op dit festival wordt de trots van Puerto Rico gevierd en alle dingen die hier symbool voor staan. Het eigenaardige is dat voor het publiek het boricua zijn en de gelegenheid dit te vieren centraal staat, terwijl voor de organisatoren de boodschap van onafhankelijkheid de hoofdmoot is en het de boricua identiteit als voornaam argument voor onafhankelijkheid gebruikt.

Na gesproken te hebben met enkele vooraanstaande independentistas en politici op het festival is het tijd me in het publiek te mengen. Het wordt mij duidelijk hoe erg de opvattingen verschillen op het festival. Tussen alle trotse boricuas lopen zelfs enkele toeristen uit de VS. Als ik hiernaar vraag bij de organisatoren zeggen ze dat het probleem niet ligt bij de Amerikanen die aanwezig zijn op het eiland, maar dat het een politiek probleem is. Zolang Puerto Rico geen vrij land is, is er ook geen echte vrijheid. In een later gesprek met een stel uit Loiza leggen zij duidelijk uit hoe zij het festival zien:

“We zouden liever een onafhankelijk Puerto Rico zien, en we zijn hier met zijn allen bijeen om de culturele pracht van Puerto Rico te vieren. De mooie aspecten van boricua komen hier allemaal bijeen. De muziek, het eten, de mensen. Daar verderop delen ze shotjes uit die je nationalistisch maken, omdat nog niet alle neuzen in dezelfde richting staan, haha. Yo soy boricua, pa’que tu lo sepas! (Ik ben boricua, dat je het weet.)...Natuurlijk is iedereen vrij om zijn of haar ideeën te hebben over waar het land naar toe moet, zo lang we het met zijn allen doen komt het goed.”

Het klopt inderdaad, op het festival wordt in feite het boricua nationalisme gevierd en betekent het voor het publiek een viering van de nationale trots. Op de traditionele muziekstijlen Bomba, Plena, Salsa en contemporaine stijlen als maatschappij kritische hiphop worden hier de heupen geschud door jong en oud en wordt verder niet gesproken over onafhankelijkheid of politiek. Een feestje vieren is waarvoor men komt.

In het streven naar onafhankelijkheid wordt de boricua identiteit gebruikt om aan te geven hoe uniek Puerto Rico en zijn cultuur is en dat dit uitzonderlijke land niet onder een ander land geschaard kan worden als ondergeschikte. De beweging die naar onafhankelijkheid streeft is een relatief kleine beweging die het volk aanspreekt door gebruik te maken van de boricua identiteit. Hiermee wil het ook laten zien dat het een Latijns-Amerikaans land is en het historisch gezien niet onderdeel is van het Anglo-Amerikaanse grondgebied. Om de Latijns-Amerikaanse verbinding duidelijk te maken maakt het gebruik van de taalkwestie en de cultuur die Latijns-Amerika en de Caraïben verbindt. Doordat deze stroming historisch gezien als strijdende helden worden gezien (die door sommigen worden afgedaan als helden van vroeger en niet meer van deze tijd) geniet het zeer veel respect dat breed gedragen wordt in het land en in de boricua identiteit. Het romantische beeld van strijdende *macheteros* die boricua willen behouden van zijn ondergang is een beeld dat veel mensen aanspreekt en het respect voor de (marginale) onafhankelijkheidsbeweging versterkt. Het publiek ziet de beweging echter voornamelijk als verdediger van het culturele erfgoed. Muziek wordt hierin gebruikt om uiting te geven aan de uniekheid van het land en de verbinding met andere voormalig koloniën in Latijns-Amerika en de Caraïben.

5.2 PRO 51^e STAAT VAN DE VERENIGDE STATEN

Als je door oud San Juan loopt en langs het strand en het kasteel Felipe del Morro loopt, proef je het strategische belang van San Juan en Puerto Rico. Een baken in de Caribbean, met vergezichten op het noorden, oosten en westen. Dit zwaar bevochten eiland is sinds eind 15^e eeuw onderdeel geweest van Spanje. In het voor Puerto Rico zo belangrijke jaar 1898 is het van een eigendom van Spanje overgegaan in grondgebied van de Verenigde Staten. Daarom wapperen de vlaggen van Puerto Rico, de wit-rode vlag de Cruz de Borgoña die aan de Spaanse overheersing herinnert en de stars-and-stripes van de Verenigde Staten fier naast elkaar in de wind.

Op de zoveelste zonnige dag wandel ik weer eens door de grasvlakte voor het kasteel. Als ik twee mannen van middelbare leeftijd met een open koffer gitaar hoor spelen, neem ik een moment de tijd om er bij te zitten. Omdat ze aangenaam goed muziek maken, spendeer ik de dag rustig met de twee mannen in het gras waar de toeristen en locals van de stad genieten. De mannen, Fernando en Christian, spelen zowel Puerto Ricaans klassiekers als Amerikaanse standards. De goede Amerikaanse uitspraak van het Engels gebruik ik om een gesprek te beginnen over de relatie tussen de Verenigde Staten en Puerto Rico. Zoals ik al kon verwachten hebben ze beide voor langere periode op het vasteland gewoond. Fernando in Tampa, Florida en Christian heeft in vele delen van het land gewoond. Daar hebben ze het accent en de muziek dus geleerd. Ze geven aan dat Puerto Rico wel hun thuis is en dat het vasteland toch erg anders is. "Maar desondanks vindt ik dat we best als 51^e staat kunnen worden opgenomen, dat is het beste voor iedereen." geeft Fernando aan. "Momenteel zijn we al als een baby die aan de navelstreng van de moeder vastzit. We hebben de hulp echt hard nodig, anders komt het land (Puerto Rico) alleen maar meer in de shit te zitten. De hulp vanuit de VS zorgt er in elk geval voor dat we in leven blijven en gevoed worden, als we deze navelstreng nu zouden doorknippen, zou het land niet weten wat het moest doen en omkomen van onwetendheid." Christian voegt hier aan toe: "De mensen halen graag een cultureel argument aan om het verschil tussen de VS en Puerto Rico aan te geven, en hiermee de onmogelijkheid om bij de VS te horen. Maar de States is al zo'n divers land dat het niet als een culturele eenheid gezien kan worden. Miami is anders dan New York en heeft een andere cultuur. Miami is al tweetalig, en Puerto Rico nu in feite ook al. Omdat we op een eiland leven zullen we toch afgezonderd blijven in sommige opzichten van de VS, ook al zouden we een staat worden, kijk maar naar Hawaii. We leven in een tijd dat onafhankelijkheid en grenzen alleen maar problemen en barrières op zullen werpen. Die hebben we nu juist niet nodig."

Het gevoel om als 51e staat van de Verenigde Staten te worden opgenomen speelt onder een bepaald deel van de Puerto Ricaanse bevolking, maar heeft niet opzienbarend veel aanspraak. Om bij

de Verenigde Staten als staat te worden opgenomen zou voor Puerto Rico een financiële garantie zijn en daarnaast zorgen voor politieke stabiliteit. Zoals Christian aangaf is het voor sommige een dreiging om hiermee cultureel te veramerikaniseren, maar als tegenargument worden de Nuyoricans aangehaald, de Puerto Ricanen die in de grote steden in de VS de boricua identiteit weten te behouden. Daarnaast ziet men het water dat tussen het vasteland en het eiland is als natuurlijke grens die ervoor zal zorgen dat de boricua identiteit beschermt. De boricua identiteit blijft ook hier een argument die bepalend is in de politieke discussie over het volledig opgenomen worden als staat van de VS. Hierin zijn verschillende argumenten te zien. Aan de ene kant is men bang op deze wijze te veramerikaniseren, maar aan de andere kant staat een deel hier weer heel erg open voor en ziet de veramerikanisering van de boricua identiteit niet als een slecht punt, maar juist als een meerwaarde voor de identiteit. Dit is te zien zoals in het WRR rapport (2007) uitgelegd wordt als een functionele identificatie in Nederland. De optie om als 51^e staat van de VS te worden opgenomen komt veelal voort uit een functionele zienswijze uit praktische opzichte. De mannen lieten in hun muziek zien hoe divers het eiland reeds is en dat bepaalde stromingen en invloeden, hier in de metafoor van geluidsgolven niet tegengehouden kunnen worden en men voor het beste toekomstperspectief moet gaan.

5.3 CENTRUMPOSITIE

De kunstwijk Santurce, waar veel muurschilderingen van graffiti de straten versieren houdt elk jaar een kunstfestival waar de vele ateliers een week lang in het zonnetje staan en extra aandacht genieten. Naar het festival "Santurce es ley" komt vanwege de grote bekendheid een zeer divers publiek. Op het kunstfestival is iedereen vrij om zich artistiek te uiten hoe hij/zij wil. Hier kom ik dan ook artiesten en kunstenaars tegen die voor onafhankelijkheid zijn, artiesten die als staat willen worden opgenomen en het meest voorkomende is de middenpositie. De huidige officiële status is die middenpositie, het is onderdeel van de VS, maar valt niet volledig onder de VS, zo heeft Puerto Rico een eigen grondwet. In artikel 1 sectie 1 staat in de grondwet dat de macht een overeenkomst en begrip is tussen het volk van Puerto Rico en de Verenigde Staten⁹. Dat wil zeggen dat de VS wat over Puerto Rico te zeggen heeft, als het volk het hier mee eens is. In het land heeft de centrumpositie de meeste aanhang en draagkracht, mede omdat het de makkelijke oplossing is en het momenteel zo is.

⁹ Bron: www.2pr.gov/SobrePuertoRico/Documents/elaConstitucion.pdf

Op het festival Santurce Es Ley is een grote diversiteit aan kunst, vooral de maatschappijkritische artiesten zoek ik op om over de maatschappij en politiek te praten. Er zijn galerieën met kunst die een boodschap hebben pro-onafhankelijkheid, pro-51^e staat en anti- en pro- VS sentiment. Het merendeel van de kunstenaars heeft hier echter geen mening over, en hebben het over de geschiedenis van Puerto Rico en hoe de kunst is geworden tot wat ze is. "Hierin is de schoonheid van het land het belangrijkste vormende element van de kunst." zegt Figueroa. "De kunst van boricua wordt hier in vol ornaat tentoon gesteld. Dit is boricua, alles wat je hier ziet. Anti-, pro-, whatever, het is een grote familie van Puerto Ricanen die van hun land en van het volk houden." Als we even later met een andere kunstenaar in gesprek komen, wordt er gezegd:

"Voor de kunstenaar en muzikant is de relatie met de VS wel belangrijk. Velen van ons hebben ooit in Amerika gewoond en daar het geluk beproefd. De VS zit nou eenmaal in onze geschiedenis, ook al is dit pas sinds een eeuw, dat is niet meer te wissen... We mogen blij zijn met ons geboortekaartje, de greencard. Deze geeft ons veel voordelen. Maar we horen niet bij de VS als land, wij zijn een apart land dat qua cultuur met niemand te vergelijken is en nergens bij hoort. Laat de huidige status, met de VS als slapende wachter, maar voor wat het is. Die extreem politieke overtuigingen zijn niet goed voor je, en ook niet voor het land."

In de centrumpositie is men tevreden met de huidige status. De voordelen van het bij de Verenigde Staten worden gekoesterd, terwijl het Puerto Rico als land zijn op een integere manier hier de overhand over heeft. Omdat de aanwezigheid van de VS slechts in enkele dingen direct is terug te zien, lijkt men het een prima oplossing te vinden, de middenweg. Men accepteert de aanwezigheid van de VS en neemt hier het beste van, in de geschiedenis van Puerto Rico hoort nu ook de Amerikaanse overheersing, zoals dat eerst de Spanjaarden waren. In de middenweg staat men open voor veranderingen die het land ten goede zouden komen, dit is ook voor de boricua identiteit het geval. Zo kwam ik een *raggaetnero* tegen die me vertelde dat:

"Not all American things are bad, look at plaza Americas (US style mall). People like all these American things, the clothes, the music, the Burger King. We can have the best of both worlds here, people envy that, bro."

5.4 ONVERSCHILLIGHEID MET EEN GESCHIEDENIS VAN ONGESCHILLIGHEID

Ondanks dat er in de samenleving dus wel verschillende zienswijzen zijn op het gebied van politiek is dit niet iets wat de samenleving compleet fragmenteert. Dit wordt echter in het dominante wetenschappelijke discours wel op dergelijke wijze neergezet (cf. Godreau et al. 2008, Landale 2002, Safa 2005, Robotham 1998, Berrios Martinez 1997, Diaz 1994, Pantojas-Garcia 2005). Ondanks dat het in de politiek een punt van discussie is, zorgt het in de maatschappij verder niet voor een polarisatie in de samenleving. In de diverse vignetten komt terug hoe relatief onverschillig men echter staat over de invulling van het politieke spectrum. Het wordt duidelijk gemaakt dat de culturele identiteit centraal staat en de invulling van de politieke situatie hier ondergeschikt aan is. Men accepteert de mening van de ander en ziet het als ondergeschikt aan het verbindende middel in de samenleving, de boricua identiteit. De boricua identiteit wordt echter wel gebruikt als argument voor de individuele preferenties. Zo wordt onafhankelijkheid geëist op culturele gronden en de uniekheid van de boricua identiteit. Ook wordt ter verdediging van het worden van een 51^e staat wordt het argument gebruikt dat de boricua identiteit er toch voor zal zorgen dat het land een eigen eenheid zal blijven. In de positie om de huidige situatie in stand te houden wordt de culturele identiteit als stok achter de deur gebruikt. In de samenleving is men veelal onverschillig over wat men uit elkaar zou kunnen drijven, de bindende factor wordt vaak gezien als sterker dan de onderscheidende invloeden. Toen ik in het begin van het onderzoek nog veel naar nationalisme en fragmentatie hierin op zoek was werd ik enkele malen op mijn vingers getikt. Zo zei Gabriela mij in mijn eerste maand:

"We are not that interested in all this politics as it may seem to you. It is just a small aspect of living here, we don't seem to notice much of it. Yeah, they make it a big issue when there are elections, but for us it is okay, the sun will keep coming up. Because we have been a colony for so many years we don't care anymore and we don't see it as an urgent situation. Also, we don't believe we can be our own (sovereign) country because of this history. The history has made us not caring about no political status or colonial situation or whatever."

Het gegeven dat de geschiedenis voor een onverschilligheid zorgt ervoor dat er meer gekeken wordt in de richting van eenheid in plaats van onderscheid tussen mensen op historische gronden. De verbindende factor, de nationale trots en identiteit is hierin bepalend en persoonlijke voorkeuren zijn hierdoor van ondergeschikt belang. Later gaf Gabriela me wel aan dat zij persoonlijk

onafhankelijkheid als ideaalbeeld ziet, maar dat ze hier niet op heeft gestemd. “Het maakt mij niet zoveel uit, het loopt zoals het loopt. Laten we maar beter met zijn allen samen leven en zelf het land zo positief mogelijk maken.” Figueroa vertelde me tijdens een lange wandeling:

Figueroa: “Het is wel best zo. Puerto Rico is Puerto Rico. Daar kan geen God meer wat aan doen. Het maakt eigenlijk ook niets uit wie er op de zetel zit, het land zal niet veranderen. Dat weten onze voorouders, dat weten onze achterkleinkinderen, dit eiland zal niet verplaatsen, we liggen hier perfect in de Caraïbische zee. Boriken blijft boriken. Uiteindelijk zijn en blijven we allemaal boricuas.”

De verbindende factor, de boricua identiteit, en een geschiedenis van onverschilligheid zorgt ervoor dat er geen polarisatie plaatsvindt op politieke gronden. Dit is iets wat in de literatuur in de sociale wetenschappen niet als factor erkend wordt. In het dominante wetenschappelijke discours wordt het land vanwege deze voorgestelde polarisatie afgeschilderd als een ingewikkelde gefragmenteerde samenleving.

David: “Si verdad, no importa la forma o preferencias, todos somos boricuas.” (Indeed, the form or preferences do not matter, we are all boricuas.)

5.5 INVLOED VAN DE POLITIEK OP BORICUA

Zoals artiesten vaak een sterke mening en overtuiging hebben over de boricua identiteit en waar het heen moet met Puerto Rico op cultureel gebied heeft de politiek ook een bepaalde invloed op de boricua identiteit. De invloed van de politiek wordt uitgeoefend in zowel een directe vorm met wetswijzigingen als op meer subtielere manieren, zoals zal blijken. De macht die de politiek heeft om het land enigszins een richting op te dirigeren gebruikt het op diverse gebieden.

Zo is er zoals in hoofdstuk 4.6 aangetoond dat de politiek een wet heeft ingevoerd die de traditionele muziekstijlen expliciet een podium toebedeelt. Vanuit de politiek is een beweging ingezet om het ‘culturele erfgoed’ van de muziek te ‘beschermen’. Bij de wet is vastgelegd dat: *“Act 223, as amended, demands government entities must use thirty percent (30%) of a musical event budget to hire traditional native Puerto Rican music performers, such as, Bomba, Plena, Danza, Jíbaro music*

and their subgenres, and also their historically acknowledged dances."¹⁰ Dit laat zien dat de politiek niet neutraal is en de boricua identiteit kan beïnvloeden. In dit voorbeeld is het op een manier die ervoor zorgt dat de traditionele muziekstijlen meer kans krijgen geprofileerd te worden en intentioneel op een tastbare manier naar voren worden geschoven door deze wet. Herpers (2010) laat in haar scriptie zien hoe de traditionele muziekstijl bomba gestaag een plek verwerft als nationaal symbool.

Ook tijdens de opkomst van de hiphop en de reggaeton heeft de politiek een grote rol gespeeld in de ontwikkeling van deze muziekstijlen in het nationale discours. Voor lange tijd werd het als het zwarte schaap afgebeeld en hiermee buiten de boricua identiteit gehouden. *"...reggaeton was targeted by the island government as a dangerous criminal. In 1995, the Vice Control Division of the Puerto Rican police, assisted by the National Guard, took the unprecedented action of confiscating tapes and CDs from music stores, maintaining that the music's lyrics were obscene and promoted drug use and violence."* (Negron-Muntaner en Rivera 2007) Voor lange tijd werden deze muziekstijlen mede door politiek ingrijpen de *underground* in geduwd. Zo waren er invallen in zes platenzaken in 1995 wegens het verkoop van illegale cd's, de verboden muziekstijlen die verkocht werden (Rivera 2009).

Negron-Muntaner en Rivera (2007) zien vervolgens een verandering in de aanpak van politiek jegens de eerder veroordeelde muziekstijlen: *"But slowly throughout 2003, a campaign year, the body politic began to swing the other way. It became common to see politicians besides Senator Gonzalez on the campaign trail stiffly dancing reggaeton to show off their hipness and try to appeal to younger voters."* Voor lange tijd was de reggaeton een door de politiek verbannen muziekstijl, maar het heeft langzaam maar zeker een plek weten te veroveren in de nationale identiteit, hoewel het nog steeds onderwerp van discussie blijft. Zo mocht de groep Calle 13 van de toenmalige burgemeester van San Juan, Jorge Santini, tussen 2009 en 2012 niet optreden in de *Metropolitan Area of San Juan*.

Uit deze en andere voorbeelden blijkt dat de politiek een invloed heeft op wat het toelaat en wat het reguleert. Hiermee beïnvloedt het de boricua identiteit en kan het deze een bepaalde kant op sturen. De politiek heeft een nogal conservatieve manier van het propageren van bepaalde traditionele muziekstijlen ten opzichte van de nieuw opkomende muziekstijlen. Vanwege de band met de VS en hoe men de Puerto Ricaanse politici soms als marionetten van de VS beschrijft zou je het tegenovergestelde verwachten. De Puerto Ricaanse politiek stuurt echter een richting op die het culturele erfgoed van Puerto Rico in stand houdt en het culturele nationalisme en de traditionele kant van de boricua identiteit aan kracht doet toenemen.

¹⁰ Volledige wetsartikel: zie bijlage III

5.6 BORICUA ZIENSWIJZE: VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

Omdat de boricua identiteit vanwege het concept van *cultural compromising* (Wimmer 2004) aan constante onderhandeling onderhevig is verschuift de dynamiek van de identiteit constant. Hierdoor ontstaat het fenomeen dat er verschillende opinies bestaan over de ideale ontwikkeling van deze identiteit. De verschillende opinies zijn geënt op ideeën die de identiteit op een bepaalde manier willen invullen. De stromingen hierin zijn een boricua identiteit die op het verleden gebaseerd is en hier trouw aan moet blijven en een stroming die naar de toekomst kijkt en de boricua identiteit op een andere manier wil inzetten.

De eerste stroming is de stroming waarin de opinie wordt aangehangen dat de boricua identiteit op het verleden gebaseerd is en in deze waarde moet blijven voortbestaan. Na een optreden sprak ik een cajónspeler die me zijn visie op de boricua identiteit zo verwoordde:

“Wij moeten deze traditionele rumba’s en bomba spelen. Als wij het niet doen, dan gaat de traditie verloren en wordt ons verleden gewist. Wij spelen boricua muziek, wij spelen muziek van Afro- Puerto Ricaanse afkomst die tijdens de slavernij is ontstaan. De muziek wordt gespeeld met enkele inheemse instrumenten, en enkele instrumenten met een Spaanse achtergrond. Wij houden dit verleden in stand en houden het in leven door het te verspreiden in het land...

Boricua betekent trots zijn op je land op je cultuur, maar dit bestaat alleen bij de gratie van het verleden. Zonder verleden zou er niet zoiets zijn als boricua of zou het iets heel anders inhouden. We moeten deze traditie in ere houden, dit zijn wij verplicht aan onze tradities, hetgeen ons gemaakt heeft tot wie we zijn. Als we dat te grabbel gooien, dan zijn we niks meer... Het is dus een verantwoordelijkheid van de muzikant om niet zomaar bullshit te verkondigen en seks, drugs en geweld te prediken, want dan leg je verkeerd uit wie wij, Puerto Ricanen zijn.”

De boricua identiteit heeft zoals uitgelegd in hoofdstuk 3.2 een collectieve ingebeelde geschiedenis. Deze geschiedenis bestaat onder andere uit elementen met een Spaanse en een inheemse achtergrond. Vanwege de angst om de identiteit te zien veranderen, wordt er aan de tradities vast gehouden en wordt het land uitgelegd als een Latijns-Amerikaanse cultuur waar de verbinding vanwege de Spaanse taal gelegd wordt met de andere Latijns-Amerikaanse landen. In het bovenstaande citaat sluit de muzikant tussen de regels door de reggaetonstroming buiten door te

stellen dat er een bepaalde verantwoordelijkheid bestaat voor de muzikant om uit te leggen wie of wat boricua zijn betekent.

Er is een tegenovergestelde stroming te zien in de ontwikkeling van de boricua identiteit. Hierin is men van mening dat er meer naar toekomstperspectieven moet worden gekeken en dat op basis van verandering de identiteit op een natuurlijke manier ontwikkelt. Zo verwoordde de zowel Engels als Spaans rappende artiest Beís het als volgt:

“De trots op het boricua zijn is belangrijk voor het land, maar men moet niet vergeten dat de ene generatie de andere niet is. De jeugd is tweetalig en kan zich zowel in het Spaans als Engels uiten, wij zijn de toekomst. Omdat veel personen in de States hebben gewoond nemen ze hier dingen van mee terug die we hier dan weer gebruiken. Dit houdt je niet tegen, ook al willen sommige mensen dat omdat ze bang zijn voor veranderingen. Mij lijkt het juist slim de VS als bandgenoot te hebben en op bepaalde vlakken te leren van de Amerikanen. Zo is de mix in de muziek al een goed voorbeeld... Boricua zijn betekent niet dat je als een indiaan van de natuur moet leven of zoiets. Ik ben boricua, een boricua uit de eenentwintigste eeuw.”

De rapper Beís geeft hier een aantal belangrijke aspecten aan over de ontwikkeling van de boricua identiteit in zijn ogen. Het gericht zijn op de VS wordt als positief beschreven en de boricua identiteit zou hier mee moeten bewegen. De boricua identiteit moet volgens Beís meegaan met zijn tijd en dat betekent voor hem dat hij zichzelf ziet als een boricua van de eenentwintigste eeuw. Negron-Muntaner en Rivera (2007) beschrijven het onderliggende belang van de reggaeton als volgt:

“Puerto Ricans on the island pride themselves in being whiter and wealthier than all other Caribbean islanders, reggaeton insists that Puerto Ricans are as much a part of the United States as they are of the Caribbean. If island-based Puerto Ricans have looked down on Nuyoricans and the rest of the diaspora as not-quite-Puerto Ricans, the reggaeton generation stresses the island-diaspora connection.” (Negrón- Muntaner en Rivera 2007)

Een muziekstijl kan dus veel meer betekenen dan slechts de melodie en de tekst. De stroming die voor vernieuwingen en veranderingen van de boricua identiteit staan stellen precies dat, het idee dat Puerto Rico net zo goed deel is van de VS als van de Caraïben en dat de identiteit transnationaal is, niet enkel van de Puerto Ricanen op het eiland, maar ook van de boricuas op het vasteland.

Het is dus zichtbaar dat er in het huidige moment meerdere krachten aan de boricua identiteit trekken. De ene stroming is conservatief en ziet boricua als iets dat intact gehouden moet worden.

De andere stroming staat hier tegenover open voor vernieuwingen van de identiteit en ziet het verleden als het verleden. Hierin is ook een onderscheid in het belang van taal, daar waar de conservatieven vinden dat er op het eiland Spaans moet worden gesproken uiten de progressieven zich steeds meer in het Spanglish en het Engels. Het spanningsveld tussen de twee stromingen zorgt er echter voor dat het verleden hoog in het vaandel blijft staat, maar dat men in de boricua identiteit accepteert dat er verandering plaatsvindt.

6. CONCLUSIE

In deze scriptie heb ik beoogd om de situatie van Puerto Rico door de ogen van een gedeelte van de bevolking, mijn informanten en de mensen die op mijn pad zijn gekomen te laten zien. Ik was op zoek naar een politiek verscheurd land, dat met een been in het westen leeft en onderdeel is van de Verenigde Staten van Amerika en met het andere been in Latijns-Amerika. De samenleving zou tussen wal en schip in de Caraïbische Zee vallen en daarnaast nog eens op raciale vlakken grote interne verdeeldheid hebben. Dit is wat de naïeve onderzoeker als verwachting van het land had opgemaakt na uitgebreid vooronderzoek te hebben gedaan op wetenschappelijk niveau.

“Puerto Ricans live in purgatory, trapped between Anglo North America and Latin America....”

Amilcar Antonio Barreto (2001)

Na drie maanden met een zeer breed scala aan mensen gesproken te hebben ken ik inmiddels een hele andere kant van Puerto Rico. Mijn informanten hebben mij het land laten zien waar ze trots op zijn en dat in de verste verte niet lijkt op de beschreven situatie van Barreto (2001). Het land leeft niet in een vagevuur tussen wal en schip. De nationale boricua identiteit zorgt ervoor dat het land zeker geen niemandsland is en dat de inwoners van het land niet gevangen zitten in een tweedeling tussen de Anglo-Noord- Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse wereld maar dat het een eigen identiteit heeft die in het midden ligt tussen de twee grote Amerika's. De unieke mix van cultuur en diversiteit die op het eiland aanwezig is wordt in dit concept ingesloten en wordt hiermee gevierd door de Puerto Ricanen. Deze trots willen ze maar al te graag aan de buitenwereld tonen en de eigenheid en unieke cultuur van het land komt in dit begrip samen. Ten tijde van de World Baseball Classics was ik aanwezig in het land en na de wedstrijden tegen zowel Spanje, de Verenigde Staten als de Dominicaanse Republiek werd er luidkeels gezongen:

“Yo soy boricua, pa’ que tu lo sepas.”

(Ik ben een boricua, dat je het mag weten)

Het bevestigen van de identiteit komt voort uit de trots op de eigen groep (Turner, in Mavra and McNeal 2007). Het is niet zozeer zich afzetten tegen een andere groep of een collectieve vijand creëren, maar het versterken en bevestigen van de eigen nationale identiteit wat ervoor zorgt dat de identiteit dermate krachtig is. De reden waarom de identiteit op een krachtige manier tegenwicht weet te bieden aan de factoren die het land mogelijk kunnen fragmenteren zit in de inkluderende aard van het begrip. De boricua identiteit is een nationaal bindmiddel vanwege de eerder genoemde ingebeelde collectieve geschiedenis. Hierin is zowel het aspect ingebeeld als het aspect collectief van

belang. Zoals Anderson (2006:7) aangeeft over een gemeenschap is dat deze zich als een eenheid voor kan stellen omdat het gebouwd is op een ingebeeld gevoel van horizontale kameraad- en broederschap. Dat de geschiedenis als nationale geschiedenis wordt gezien is een creatief ingebeelde geschiedenis. Diverse aspecten van de geschiedenis van het land zijn opgenomen in het canon van de geschiedenis van het land. Zoals genoemd worden verschillende aspecten hierin opgenomen als de drie 'bouwstenen' Taino, Spaanse en Afrikaanse geschiedenis. Omdat deze door overlevering worden doorgegeven is het een selectief proces van creativiteit wat onder 'de' boricua geschiedenis verstaan wordt. Dat deze geschiedenis wordt ingebeeld als een collectieve geschiedenis, dat wil zeggen de geschiedenis van iedereen die zich boricua noemt, zorgt voor een inkluderende aard van de boricua identiteit. Het inclusief functionerende effect van deze gedeelde geschiedenis zorgt voor een gevoel van saamhorigheid. Hierdoor is er een gevoel van broederschap die op een sterke manier weerstand weet te bieden tegen de polariserende krachten. De factoren die er op sommige vlakken voor kunnen zorgen dat fragmentatie dreigt, zoals de eerder beschreven politieke fragmentatie, worden in grote mate beantwoord door de overkoepelende identificatie als boricua. Ondanks dat er verschillende stromingen in de maatschappij zijn die alle verschillende politieke en nationalistische preferenties hebben en ideeën over de toekomst van het eiland zorgt het idee van saamhorigheid ervoor dat mogelijke polarisatie in de maatschappij en een verscheuring van de maatschappij in de kiem wordt gesmoord. De nationale identiteit is bepalend voor het gevoel dat personen met politiek uiterste meningen elkaar alsnog als boricua broeders zien.

David: "Si verdad, no importa la forma o preferencias, todos somos boricuas."

(Indeed, the form or preferences don't matter, we are all boricuas.)

Zoals de gedeelde geschiedenis een selectief proces is, wordt ook de inhoud van het begrip boricua op een selectieve manier ingevuld. Wat er verstaan wordt onder boricua is voor elk persoon weer anders, vandaar dat hier ook geen consensus over kan zijn. Het staat iedereen vrij een eigen invulling aan het begrip te geven. In het veld zijn me verschillende visies verteld van wat boricua nou eigenlijk is, aspecten hiervan kunnen ver uiteen lopen. Zo zijn er vele Nuyorican die zichzelf als boricua identificeren, terwijl iemand van het eiland de Nuyorican als niet- boricua kan bestempelen. Ook zijn er mensen die de historie gebruiken om uit te leggen wat boricua inhoud en de bomba als voorname boricua muziekstijl beschrijven terwijl anderen de contemporaine groep als boricua gebruikt en reggaeton als belangrijkste muziekstijl ziet. De inhoud van de identiteit is aan constante onderhandeling onderhevig en staat vanwege het concept *cultural compromise* niet vast. *"The term cultural compromise should allow us to grasp this negotiability and transformability of cultural forms and thus help to avoid totalizing notions of culture."* (Wimmer 2002:31)

Doordat het dus dermate aan onderhandeling onderhevig is moet er ook geen vaste betekenis aan vast zitten, omdat de veranderlijkheid zo groot is. In de sociale wetenschappen moet men zich hiervan bewust blijven om de samenleving op een heldere manier te zien.

Naast deze bevindingen is het mij duidelijk geworden dat er in de situatie in Puerto Rico een groot contrast is tussen het dominante wetenschappelijke discours en het volkse, populaire discours. Dat de twee varianten van discoursen, door Baumann (1996) het *dominant* en *demotic, popular discourse* genoemd, dermate van elkaar af kunnen staan is een opzienbarende bevinding. In het dominante wetenschappelijke discours wordt de samenleving als complex, gefragmenteerd en gepolariseerd beschreven (e.g. Godreau et al. 2008, Landale 2002, Safa 2005, Robotham 1998, Berrios Martinez 1997, Diaz 1994, Pantojas-Garcia 2005). Dit kan in sommige situaties en met een bepaalde visie zeker van toepassing zijn op de samenleving, maar er bestaat ook een ander discours, het zojuist beschreven volkse, populaire discours dat veel van de problemen zoals beschreven in het dominante wetenschappelijke discours zeker niet zo sterk ervaart. In de politiek wordt de boricua echter voor diverse doeleinden gebruikt, waardoor het idee van fragmentatie voor de buitenwacht versterkt wordt. De boricua identiteit wordt door de verschillende politieke groeperingen als spil gebruikt. Vanuit politiek en wetenschappelijk oogpunt gezien wordt het land vaak neergezet als een complexe gefragmenteerde samenleving. In het volkse, populaire discours wordt er echter heel anders over de samenleving nagedacht en ziet men de boricua identiteit als verbindende factor tussen alle politieke krachten. Er moet gezegd worden dat deze scriptie vanuit een antropologische visie is geschreven, en slechts geldt voor een deel van de samenleving. Vanuit filosofische, bestuurskundige of politieke wetenschappen kan het discours en de visie op de Puerto Ricaanse situatie en samenleving heel anders uitgelegd worden. Om recht te doen aan mijn informanten en het Puerto Rico dat ik gezien heb vond ik het van belang om vanuit het emic perspectief een stem te laten gelden en op deze wijze een inzicht te geven op de politieke situatie en de problematiek zoals geschetst in het dominante wetenschappelijke discours en hoe er in het land met deze situatie en problematiek wordt omgegaan.

Eres un país risueño, lleno de música y sol
Lleno de mujeres bellas, y lleno de resplandor.
Con nobleza te bendigo, Oh, patria de mis amores
Qué ventura haber vivido rodeada de tus colores.
(María T. Matthews)¹¹

Je bent een lachend land, vol met muziek en zon
Vol van mooie vrouwen, en vol glans.
Edelmoedig zegen ik je, o land van mijn liefdes
Wat een geluk om omringd door je kleuren geleefd te mogen hebben.

¹¹ Volledige versie zie bijlage I

Bibliografie:

Anderson, B.

2006 *Imagined Communities*. Verso, New York.

Avenburg, K.

2012 The Construction of Identities through Musical Experience in the Virgen del Rosario Fiesta in Iruya, Argentina. *Latin American Perspectives*, issue 183 vol. 39 no.2, p.134-149.

Berrios Martinez, R.

1997 Puerto Rico's Decolonization. *Foreign Affairs*, vol. 76 no. 6, p. 100-114.

Bigenho, M.

2002 *Sounding Indigenous: Authenticity in Bolivian Music Performance*. Palgrave Macmillan, New York.

Bloomfield, R.

1985 *Puerto Rico: The Search For a National Policy*. Westview Press, Boulder.

Boeije, H.

2010 *Analysis in Qualitative Research*. Sage Publications, London.

Born, G.

2011 Music and the Materialization of Identities. *Journal of Material Culture*, vol. 16 no.4, p.376-388.

Buchanan, P.

1997 Give Puerto Rico Freedom and Sovereignty. *Human Events*, vol. 53 no.36, p. 20

Burnett, C.

2001 The Case for Puerto Rican Decolonization. *Orbis*, vol. 45 no.3, p.433-453

Castillo, M.

2012 Puerto Ricans Favor Statehood for the First Time.

<http://edition.cnn.com/2012/11/07/politics/election-puerto-rico/index.html> (augustus 2013).

DeWalt, M. & DeWalt, B.

2011 *Participant Observer: A Guide for Fieldworkers*. Altamira Press, Plymouth.

Diaz, J.

1994 Status, Caudillismo e Identidad: Recent Work on Puerto Rico. *Latin American Research Review*, vol. 29 no. 2, p. 212-223.

Dillon, H.

1997 Café Tacuba: Forging a New Mexican Identity. *Journal of American culture*, vol. 20 issue 2, p. 75-84.

Duany, J.

2002 Mobile Livelihoods: The Sociocultural Practices of Circular Migrants between Puerto Rico and the United States. *International Migration Review*, vol. 36 no.2, p. 355-388.

2000 Nation on the Move: The construction of cultural identities in Puerto Rico and the diaspora. *American Ethnologist*, vol 27, p. 5-30.

1996 Imagining the Puerto Rican Nation: Recent Works on Cultural Identity. *Latin American Research Review*, vol. 31 no.3, p. 248-267.

Duany, P.

1984 Popular Music in Puerto Rico: Toward an Anthropology of Salsa. *Latin American Music Review*, vol. 5 no. 2, p. 186-216.

Duchesne Winter, J.

2007 Neonacionalismo y Fatiga de Identidad en Puerto Rico. *ARBOR Ciencia, Pensamiento y Cultura*, marzo-abril 2007, p. 265-274.

Eriksen, T.H.

2010 *Ethnicity and Nationalism*. Pluto Press, New York.

Fabian, J.

2012 Puerto Rico's Status Vote Not Clear Says White House.

http://abcnews.go.com/ABC_Univision/Politics/white-house-unclear-referendum-puerto-rican-statehood/story?id=17869799#.UOatjW-5Hg8 (augustus 2013).

Falcon, A.

2007 The Diaspora Factor: Stateside Boricuas and the Future of Puerto Rico. *NACLA Reports on the Americas*, vol. 40 no.4, p.28-32.

Fox, B. & Coto, D.

2012 Puerto Rico Statehood Vote Wins Largest Share And Governor Luis Fortuno Concedes Defeat.

http://www.huffingtonpost.com/2012/11/07/puerto-rico-statehood-vote_n_2088254.html (augustus 2013).

Flores, J.

2000 *From Bomba to Hiphop: Puerto Rican culture and Latino Identity*. New York, Colombia University Press.

Gellner, E.

2006 *Nations and Nationalism*. Oxford, Blackwell Publishing.

Godreau, I.P., Reyes Cruz, M. & Ortiz, M.

2008 Lessons of Slavery: Discourses of slavery, mestizaje, and blanqueamiento in an elementary school in Puerto Rico. *American ethnologist*, vol. 35 issue 1, p.115-136.

Gongaware, T.

2003 Collective Memories and Collective Identities. *Journal of Contemporary Ethnography*, vol. 32 no.5, p.483-521.

Guadeloupe, F.

2009 *Chanting Down the New Jerusalem: Calypso, Christianity and Capitalism in the Caribbean*. University of California Press, Los Angeles.

Harvey, D.

1990 *The Condition of Postmodernity*. Cambridge, Cambridge University Press.

Hedetoft, U. & Hjort, M.

2002 *The Postnational Self; Belonging and Identity*. Minneapolis, University of Minnesota Press.

Herpers, L.

2010 *Bomba: From Ethnic Tradition To National Symbol*. Utrecht, University Utrecht.

Kerkhof, E.

2000 *Contested Belonging: Circular Migration and Puerto Rican Identity*. Utrecht, Universiteit Utrecht.

Kotarba, J., Nowotny, K. & Fackler, J.

2009 An Ethnography of Emerging Latino Music Scenes. *Symbolic Interaction*, vol. 32 number 4, p. 310-333.

Landale, S. & Oropesa, S.

2002 White, Black, or Puerto Rican? Racial Self-Identification among Mainland and Island Puerto Ricans. *Social Forces*, vol. 81 no. 1, p. 231-254.

Lee, H.

2011 Rethinking transnationalism through the second generation. *The Australian Journal of Anthropology*, vol. 22, p.295–313.

Murchison, J.

2010 *Ethnography Essentials*. Jossey-Bass, San Francisco.

Pantojas Garcia, E.

2005 The Puerto Rican Paradox, Colonialism Revisited. *Latin American Research Review*, vol 40 no 3, p. 163-177.

2000 End-of-the-Century Studies of Puerto Rico's Economy, Politics and Culture: What Lies Ahead? *Latin American Research Review*, vol. 35 no. 3, p. 227-240.

Maldonado, N.

2000 The Teaching of English in Puerto Rico: One Hundred Years of Degrees of Bilingualism. *Higher Education in Europe*, vol. 25 issue 4, p. 487-498.

Marino, J.

2008 *Frommer's Puerto Rico*. Wiley Publishing, New Jersey.

Mattheüs

1988 *Het Boek*. Living Bibles International, Zevenhuizen.

Matosantos, G.

1996 Between the Trumpet and the Bongo: A Puerto-Rican Hybrid. *The Massachusetts Review*, vol. 37 no. 3, p. 428-437.

Mavra, M. & McNeal, L.

2007 Identity Formation and Music. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, vol. 2, p. 1-20.

Negron Muntaner, F.

2000 West Side Story and Puerto Rican Identity Discourses. *Social Text*, vol. 18 no.2, p. 83-107.

Negron Muntaner, F. & Rivera, R.

2007 Reggaeton Nation. *NACLA Report on the Americas*, vol. 40 no.6, p.35-40.

Pfeffer, R.

2008 *Lonely Planet Puerto Rico*. Lonely Planet Publications, London.

Rivera, R., Marshall, W. & Pacini Hernandez, D.

2009 *Reggaeton*. Duke University Press, Durham.

Robotham, D.

1998 Transnationalism in the Caribbean: Formal and Informal. *American Ethnologist*, vol. 25 no.2, p.307-321

Rock, D.

2008 The British in Argentina: From Informal Empire to Postcolonialism. *Bulletin of Latin American research*, vol. 27 Issue 1 p.49-78.

Royle, S.

2010 Postcolonial Culture on Dependent Islands. *Space and Culture*, vol. 13 issue 2, p. 203-215.

Rubinstein, A.

2001 The Case against Puerto Rican Statehood. *Orbis*, vol.45 no.3, p. 415- 432

Stokes, M.

2004 Music and the Global Order. Annual Review Anthropology, vol. 33, p. 47-72.

1997 Voices and Places: History, Repetition and the Musical Imagination. Journal of the Royal Anthropological Institute, vol. 3, issue 4, p. 673-691.

Suter, K.

2007 Puerto Rico: Beyond West Side Story. Contemporary Review, vol. 1687, p. 442-449

Tijmstra, J. & Boeije, H.

2011 Wetenschapsfilosofie in de context van de sociale wetenschappen. Boom Lemma Uitgevers, Amsterdam.

Vidal Ortiz, S.

2004 On Being a White Person of Color: Using Autoethnography to Understand Puerto Ricans' Racialization. Qualitative Sociology, no.2, p.179-203.

Wade, P.

2002 Music and the Formation of Black Identity in Colombia. NACLA report on the Americas, vol. 35, issue 6, p. 21-28.

Warner, M.

2002 Publics and Counterpublics. Public Culture, vol.14 no.1, p.49-90.

Werbner, P.

2001 The limits of cultural hybridity: on ritual monsters, poetic licence and contested postcolonial purifications. Journal of Royal Anthropological Institute, vol. 7 no.1, p.133-153

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)

2007 Identificatie met Nederland. nr. 79 Amsterdam University Press, Amsterdam.

Internetbronnen: Allen laatst bezocht augustus 2013:

<http://repeatingislands.com/2012/12/16/calle-13-concert-gathers-over-25000-people-in-old-san-juan/>

<http://entretenimiento.latam.msn.com/ve/musica/articulo.aspx?cp-documentid=255157115>

<http://www2.pr.gov/SobrePuertoRico/Documents/elaConstitucion.pdf>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rq.html>

http://www.huffingtonpost.com/2012/11/07/puerto-rico-statehood-vote_n_2088254.html

<http://edition.cnn.com/2012/11/07/politics/election-puerto-rico/index.html>

http://abcnews.go.com/ABC_Univision/Politics/white-house-unclear-referendum-puerto-rican-statehood/story?id=17869799#.UOatjW-5Hg8

http://www.elboricua.com/Poems_BoricuaCorazon.html

http://www.icp.gobierno.pr/programas/programa-de-artes-escenico-musicales#tradicional_music

Bijlagen:

Bijlage I: Boricua de Corazon van María T. Matthews compleet inclusief vertaling.

Boricua De Corazón

<p>Hay un recuerdo muy grato que llevo dentro de mí El de aquella Islita bella que fue donde yo nací. Allí formé mis recuerdos, allí fue donde viví Allí dejé mis amores, allí fue que descubrí Aquellos lindos colores que son como popurri.</p>	<p>Er is een zeer aangename herinnering die ik in mij heb De schoonheid van dat eilandje waar ik geboren ben. Daar vormde ik mijn herinneringen, dat is waar ik woonde Ik liet er mijn liefdes, ik ontdekte er Die mooie kleuren die als potpourri zijn.</p>
<p>La identidad nacional nace dentro de mi ser Soy boricua, soy de España, soy también algo africana. Soy Taina y muy gallarda, qué mezcla de tradición! Es la que nos hace únicos, boricuas de corazón.</p>	<p>De nationale identiteit is in mij geboren Ik ben boricua, kom uit Spanje, ik ben ook wat Afrikaans. Ik ben een zeer dappere Taina, wat een mix van traditie! Dat is wat ons uniek maakt, boricuas in hart en nieren.</p>
<p>La identidad nacional no se consigue doquiera La raza puertorriqueña es distinta a las demás. Por qué por curiosidad pregunta por la influencia De culturas caribeñas, cultura tradicional De una nación que adelante seguirá por su elocuencia.</p>	<p>Nationale identiteit haal je niet zomaar van ergens vandaan Het Puerto Ricaanse ras is anders dan de anderen. Vanwege de nieuwsgierige vragen over de invloed Van Caraïbische culturen, traditionele cultuur Van een natie dat vooruit gaat vanwege zijn welbespraaktheid.</p>
<p>Soy jíbara borincana, soy pura puertorriqueña Soy de esa tierra antillana, soy boricua de las buenas. Contemplando el horizonte te recuerdo en la distancia Hermosa y gloriosa patria, tierra de café y sinsonte.</p>	<p>Ik ben jíbara boricua, een pure Puerto Ricaanse Ik kom uit dit Antilliaanse land, ik ben een aangename boricua. Mijmerend in de horizon herinner ik me je in de verte Prachtig en glorieuz vaderland, land van koffie en lijster.</p>
<p>Vas dormida en mi memoria, pero siempre estás ahí Esperando que despierte la borinqueñidad en mí. Se que un día volveré a cantarte mis loores Como ha dicho el gran poeta, el jíbaro de Collores.</p>	<p>Je slaapt in mijn geheugen, maar altijd ben je daar Wachtend tot de borinqueñidad in me wekt. Ik weet dat op een dag zal ik je weer mijn lof bezingen Zoals de grote dichter, de jíbaro van Collores zei.</p>
<p>Eres un país risueño, lleno de música y sol Lleno de mujeres bellas, y lleno de resplandor. Con nobleza te bendigo, Oh, patria de mis amores Qué ventura haber vivido rodeada de tus colores.</p>	<p>Je bent een lachend land, vol met muziek en zon Vol van mooie vrouwen, en vol glans. Edelmoedig zegen ik je, o land van mijn liefdes Wat een geluk om omringd door je kleuren geleefd te mogen hebben.</p>
<p>Deidad en el horizonte, reina de un bello palmar Oh, reina de mis amores, yo no te puedo olvidar. Resplandece el firmamento al llegar a ti el ocaso Del día que en su regazo te arrulló con su canción; Y diciendo con pasión, mi Isla, te quiero tanto Que no puede haber más llanto que el llanto del corazón.</p>	<p>Godheid op de horizon, koningin van een mooie palmentuin Oh, koningin van mijn liefde, ik kan je niet vergeten. De sterrenhemel schijnt tot jou zonsondergang komt Van de dag dat ik jou lied zong En met passie zeggend, mijn eiland, dat ik zoveel van je hou. Dat ik niet meer kan huilen, dan huilen vanuit mijn hart</p>
<p>Hace tiempo te dejé, en mi plena juventud Y hoy, con pesado dolor te canta mi senectud. Pero en fin, mi corazón te recuerda día a día A través de la distancia, yo te añoro, tierra mía.</p>	<p>Sinds lang heb ik je verlaten, in de bloei van mijn jeugd En vandaag, met zware pijn bezing ik je mijn ouderdom Maar uiteindelijk herinnert mijn hart je elke dag Dankzij de afstand mis ik je, mijn land, mijn grond.</p>
<p>La cumbre de tus montañas son de un verde tornasol, Y en el lindo platanal donde vive la familia Del jíbaro que aquel día tu suelo quiso dejar. Y de aquel lindo palmar que nos recuerda la patria</p>	<p>De toppen van je bergen zijn zo groen als gras En in de mooie bananenplantage waar de familie woont Van de jíbaro die een dag je gronde wil verlaten En van dat mooie palementuin dat ons aan het vaderland doet</p>

<p>Llevar por siempre el dolor de querer verte otra vez Y de no poderte ver es llevar su desventura Dentro de su mismo ser al pensar en tu hermosura.</p>	<p>denken Je niet kunnen zien is het ongeluk meedragen Vanbinnen denkend aan je schoonheid.</p>
<p>Patria bella, Puerto Rico, suelo de calor y sol Pienso en tí y me da dolor de haber salido de allá Para poder comprobar que detrás de toda ausencia Siempre en la vida nos queda el recuerdo y el amor De nuestros pobres viejitos que descansan en tu suelo Y que yacen solos, muertos, pero que al fin nos dejaron Amor por el suelo patrio, el suelo puertorriqueño.</p> <p>Autor: María T. Matthews</p>	<p>Prachtig vaderland, Puerto Rico, grond van warmte en zon Ik denk aan je en het doet me pijn te zijn vertrokken Om te bewijzen dat achter elke afwezigheid Er in ons leven altijd de herinnering en de liefde blijft Van onze arme oudjes die in je grond rusten Die daar eenzaam liggen, dood, omdat ze ons uiteindelijk verlieten Liefde voor de vaderlandse bodem, de Puerto Ricaanse bodem.</p> <p>Een gedicht van: Maria T. Matthews</p>

Bijlage II: Plattegrond van Puerto Rico:

Puerto Rico: Gelegen in de Caribbean Sea tussen de Verenigde Staten en Zuid-Amerika in.

Landkaart van Puerto Rico:

Bijlage III: Wetsartikel 223 over traditionele muziek

This Division was created by Act Number 223 of August 21, 2004, as amended by Act Number 25 of July 19, 2005. For the compliance of the law, its legal requirements are implemented through Regulations Number 7401. Act 223, as amended, demands government entities must use thirty

percent (30%) of a musical event budget to hire traditional native Puerto Rican music performers, such as, Bomba, Plena, Danza, Jíbaro music and their subgenres, and also their historically acknowledged dances. Act Number 223, Act Number 25 and Regulations Number 7401 can be accessed, printed and downloaded in Spanish and English versions on our webpage. Please check [Downloads Section](#) on our main page.

This Division give advice to government entities and celebrates adjudicatory proceedings to assure the compliances of the legal requirement of Act Number 223, as amended. Also, this Division certifies traditional native Puerto Rican music performers that comply with the definitions of the included musical and dance genres and assists general audiences. Please, check [Certified Artists List](#).

Bron: http://www.icp.gobierno.pr/programas/programa-de-artes-esenico-musicales#tradicional_music